

**UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE,
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

**Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství,
Hloubětínská 26, Praha 9**

Bakalářská práce

**Výtvarná výchova v rámci mimoškolních
aktivit na 1. stupni ZŠ se zaměřením na
využití různých materiálů.**

**Art as an extracurricular activity at
primary school with a focus on the use of
different materials.**

Zpracovala: Petra Kuželová

Obor studia: vychovatelství

Typ studia: kombinované studium

Vedoucí BP: PhDr. Jan Šmíd

Rok zpracování: 2010/2011

Čestné prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením pana PhDr. Jana Šmída. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.“

V Čelákovících dne 15. 1. 2011

Petra Kuželová

Děkuji PhDr. Janu Šmídovi za odborné vedení bakalářské práce a poskytování podnětných rad.

ANOTACE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1.**Název práce:** Výtvarná výchova v rámci mimoškolních aktivit na 1. stupni ZŠ se zaměřením na využití různých materiálů.

2.**Příjmení a jméno:** Kuželová Petra

3.**Katedra:** Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství

4.**Obor:** vychovatelství

5.**Vedoucí práce:** PhDr. Jan Šmíd

6.**Počet stran:** 86

7.**Rok obhajoby:** 2011

8.**Klíčová slova:** Tvořivost a sebevyjádření. Dětská kresba. Osobnost pedagoga. Řeč barev. Arteterapie.

9.**Abstrakt:** Teoretická část bakalářské práce je zaměřena: a) Jak rozvíjet dětskou tvořivost. b) Jakým způsobem děti motivovat k výtvarným činnostem. c) Na osobnost pedagoga. Ukazují přínos umění číst z dětských kreseb, odhalit možné trápení dítěte. V praktické části popisují výtvarná dětská díla vytvořená v rámci mimoškolních aktivit.

SUMMARY OF BACHELOR WORK

1. **Title:** Art as an extracurricular activity at primary school with a focus on the use of different materials.
2. **Surname and first name:** Petra Kuželová
3. **Department:** Department of Professional Development in Education
4. **Field:** pedagogy
5. **Supervisor:** Mgr. Jan Šmid
6. **Number of pages:** 86
7. **Year of Completion:** 2011
8. **Key words:** Creativity and self expression. Children's drawings. Personality of pedagogue. Language of colours. Art therapy.
9. **Abstract:** The theoretical part focuses on following aspects. a) Developing of children's creativity. b) Motivating the children for art activities. c) Teacher's personality. The work shows the benefit of the ability to read children's drawings and it reveals some possible child's sufferings. The practical part describes the children's art work in extracurricular activities.

Obsah:

1 TVOŘIVOST A SEBEVYJÁDŘENÍ.....	11
1.1 Jak rozvíjet výtvarnou tvořivost dítěte.....	11
2 HODNOCENÍ DĚTSKÉ VÝTVARNÉ PRÁCE.....	15
2.1 Kresba, špatný a dobrý prospěch ve škole.....	16
3 DĚTSKÁ KRESBA, CO Z NÍ MŮŽEME VYČÍST.....	20
3.1 Arteterapie.....	22
3.2 Řeč barev.....	25
3.3 LIDSKÁ POSTAVA	27
4 OSOBNOST PEDAGOGA.....	29
5 POPISY DĚTSKÝCH VÝTVORŮ Z KREATIVNÍ ČINNOSTI.....	31
5.1 VYUŽITÍ ODPADOVÝCH A JINÝCH MATERIÁLŮ.....	31
5.1.1 Obrázky vyrobené z PET víček.....	32
5.1.2 Pohádkové bytosti.....	32
5.1.3 Výroba koček ze skleněných lahví.....	33
5.1.4 Ubrousková technika na láhvi a kamíncích.....	34
5.1.5 Panenky a jejich svět.....	35
5.1.6 Hlava mého kamaráda.....	36
5.1.7 Navlékání korálků, výroba šperků.....	37
5.1.8 Výroba košíčků z barevného lýka.....	38
5.1.9 Práce s modelínou.....	39
5.1.10 Čarodějnice.....	39
5.1.11 Draci.....	40
5.1.12 Sovy.....	41
5.1.13 Velikonoční vejce (skupinová práce).....	42
5.1.14 Vytvoření vánoční výzdoby do vestibulu školy: Mikuláš, čert, anděl.....	43
5.1.15 Zvířátka z květináčů.....	44
5.2 Výrobky z přírodních materiálů	46
5.2.1 Práce s přírodním materiálem (listy)	46
5.2.2 Herbáře.....	47
5.2.3 Šnečí ulity	48
5.2.4 Vánoční dekorace z pyramidy se sušeným ovocem a kořením.....	49

5.3 Výtvarné výrobky s použitím barevných nebo krepových papírů.....	50
5.3.1 Zdobení dřevěných rámečků na fotografie.....	50
5.3.2 Tukani.....	51
5.3.3 Motýli.....	52
5.3.4 Domy, města.....	53
5.3.5 Větrníky, květiny.....	53
5.3.6 Mikuláš.....	54
5.3.7 Sněhuláci.....	54
5.4 Výtvarné výrobky s využitím textilií.....	56
5.4.1 Výrobky z plyše a látek.....	56
1. Hlava zvířete.....	56
2. Plyšové srdíčko, hlava kočky, plyšová zvířátka	57
.....	57
3. Obrázky domečků, zimní krajiny.....	58
4. Obrázky na volné téma, použití různých materiálů (textil, barevné papíry, tapety, korálky).....	59
5.5 Výtvarné práce s použitím různých druhů kreslicích technik.....	60
5.5.1 Malba.....	60
5.5.2 Kreslení akrylovými a temperovými barvami.....	61
1. Můj dům.....	62
2. Domečky v zimě.....	62
3. Barevní ptáčci, ježci, kočky.....	63
4. Lodě.....	63
5. Ovoce a zelenina.....	64
6. Indiáni.....	65
7. Stromy.....	66
Kresba přírodnin dle představ.....	66
8. Rozkvetlá louka, květiny.....	67
Kresba přírodnin.....	67
9. Sluníčka.....	68
10. Sloni.....	69
11. Pohled z okna.....	69
12. Prázdninový obrázek.....	70
13. Kresba maminky nebo tatínka pomocí uhlu.....	70
14. Kresba živé přírody uhlím.....	71
15. Kresba barevnými křídami na silnici (prostorová tvorba).....	72
16. Škrabaná technika (voskové pastely a tuš).....	72
17. Džbánky (kresba zmizíkem na modrý inkoust).....	73
18. Kresba na sádrové odlitky.....	73
5.6 Výrobky z keramiky.....	74
5.6.1 Sluníčka.....	74
5.6.2 Domečky.....	75
5.6.3 Sovy.....	75
5.6.4 Zvíře jako stojánek na tužky.....	76
5.6.5 Misky.....	76
5.6.6 Anděl, Mikuláš, čert.....	77

6 NÁVŠTĚVY VÝTVARNÝCH VÝSTAV.....	79
--	-----------

7 ZÁVĚR.....	80
---------------------	-----------

Použitá literatura.....	81 - 82
-------------------------	---------

Obrazová příloha.....	83 - 86
-----------------------	---------

Úvod

Již na počátku svého studia jsem věděla, jaké téma bakalářské práce je mi blízké a chtěla bych s ním pracovat.

V současné době pracuji jako vychovatelka ve školní družině a ve škole vedu kroužky s výtvarnou tematikou. Na začátku školního roku 2009/2010, kdy se rozhodovalo o tom, jaké kroužky a zájmové útvary budou na naší škole vypsány, mě vedení školy od zařazení výtvarného kroužku odrazovalo s tím, že se mi přihlásí málo dětí, ale v prvním pololetí se jich na „Kroužek výtvarných a pracovních činností“ přihlásilo 20 a do druhého pololetí jsem jich měla již 23.

Od začátku školního roku 2010/2011 vedu nově kroužek keramiky, na který v tuto chvíli dochází 18 dětí.

Cílem mé bakalářské práce je zpracovat poznatky z mé pedagogické praxe v oblasti dětského výtvarného projevu. V praktické části představuji výtvarné práce, které jsou určeny pro výuku ve škole i pro volnočasové aktivity a které využívají různých materiálů dostupných všude kolem nás, včetně materiálů recyklovaných. Popisuji, jak důležitá je u dětí tvořivost a jejich zdravé sebevyjádření, jakým způsobem lze podnítit tvořivost dětí ve škole a jak je důležité v dětské kresbě umět hledat, jak se dítě cítí, a konečně, že je možné pomocí kresby odhalit různá trápení dítěte a že se tak dá kresba využít k vývodům, jak dítěti případně vhodně pomoci. Přináším sondu do možností kladného vlivu setkávání s materiálovou růzností v rámci dětského tvoření. Didaktická část vychází z reflexe mé praxe a představuje nový pohled na práci s materiálem. Navrhuji řešení několika tematických okruhů a konkrétních výtvarných prací.

Témata, která ve své práci zpracovávám, jsem částečně čerpala i z knih Reynolda Beana *Jak rozvíjet osobnost dítěte* a Roseliny Davidové *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Tyto knihy mi ukázaly, že kresba může být pro dítě uvolněním, může zmírňovat nervové napětí a že výběr a použití barev je také prostředek k vyjádření citových stavů. Tyto poznatky mě utvrdily v tom, že všichni kdo pracují s dětmi, i vychovatelé volnočasových aktivit, by měli znát alespoň základy diagnostiky kresby, které jistě v praxi využijí.

Neméně důležitá je také osobnost pedagoga. Ve své práci se chci zabývat také tím, jaký by měl pedagog být, jakým způsobem by měl děti motivovat a vést ve výtvarné činnosti. Snažím se sama sobě položit otázky, zda-li by měl být přísný a kritický, nebo mírný a měl by dětem dávat volnost při výtvarné tvorbě? Já sama na tuto otázku nedokážu odpovědět, snad by měl mít od každého něco.

Poznatky z psychologie jsem čerpala z knihy Psychologie ve školní praxi Davida Fontany.

Mým osobním cílem je nabízet dětem různé druhy výtvarných činností nenásilným způsobem. Při výtvarných činnostech se snažím posilovat jejich fantazii a kreativitu, podporuji rozvoj jejich motorických dovedností při skládání, stříhání, trhání, lepení a dalších činnostech. Někdy pracujeme ve skupinkách nebo ve dvojicích, to děti posiluje v dovednosti komunikace s vrstevníky a v týmové práci.

Pro děti je velmi důležitá důvěra v sebe sama i ve své tvořivé schopnosti. To je pak zvýhodňuje ve škole i v mezilidských vztazích. Velkou část náplně času v naší školní družině tvoří výtvarné a tvořivé činnosti. Děti moc rády kreslí temperovými a akrylovými barvami, používají zajímavé kombinace barev podle své fantazie a podle tématu zadání. Chci v dětech rozvíjet jejich výtvarné schopnosti. Činnost ve školní družině je založena na „dobrovolnosti“ podle nálady dětí, ale většinou se nakonec zapojí skoro všichni.

Kroužek „výtvarných činností“ je jiný v tom, že všechny děti, které sem docházejí, rády kreslí, stále něco tvoří a neustále se vyptávají: „Co budeme dělat příště?“ Vymýšlím stále nové činnosti, snažím se, aby byly pro děti zajímavé a jednoduché. Ve své praxi jsem zjistila, že když například „pouze“ kreslíme, některé děti to nebaví, činnost jim zevšední. Proto střídáme různé činnosti a techniky. Děti si alespoň mohou vyzkoušet více druhů výtvarných a pracovních postupů. Například v kreslení využíváme různé způsoby použití akrylových nebo temperových barev, tuší, voskovek, suchých pastelů, uhlů, vodových barev. V pracovních činnostech využíváme k výrobě různé, i odpadové materiály např. PET a skleněné láhve a jejich víčka, plastové misky, textilie, ale i různé přírodniny, které sbíráme během celého roku.

Přeji si, aby se tato bakalářská práce čtenářům líbila a byla užitečná pro pedagogy a vychovatele při získávání inspirací a námětů ve výtvarných a pracovních činnostech.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Tvořivost a sebevyjádření

1.1 Jak rozvíjet výtvarnou tvořivost dítěte

U dětí je třeba rozvíjet tvořivost rozumným způsobem, aby i v dospělosti dokázaly některé získané schopnosti a dovednosti využít. Tvořivost dětí rozvíjíme různými aktivitami, zároveň je důležité střídat různé činnosti, aby byly pro děti zajímavé a bavily je. Neméně důležité je vytvořit dětem příjemnou atmosféru a pocit bezpečí. V takovém případě pak výtvarná výchova podporuje každého, aby přiměřeně ke svým schopnostem rozvíjel svou osobnost, aby tvořivě přistupoval k řešení složitých otázek, samostatně pracoval a přemýšlel. Tvořivý je svým způsobem každý z nás a tvořivost využíváme v běžném životě, aniž si to připouštíme, uvědomujeme si to a víme o tom. Tvořivé sebevyjadřování je něčím velice křehkým, co by se mohlo snadno zničit, ale těžko obnovit.

Nemají-li děti možnost své schopnosti bez zábran rozvíjet, nemůže se plně rozvinout ani jejich sebeúcta a sebevědomí. Tvořivost vyžaduje sebevyjadřování. Proto všechno, čím rodiče či ostatní brání v těchto projevech, se nepříznivě odrazí v základním chápání vlastního já. Dítě pak začne pochybovat o své vlastní hodnotě i o svém místě na tomto světě a další možné projevy svého já v sobě radši potlačí, jen aby se vyhnulo kritice, trestu nebo pocitu hanby. Když rodiče a vychovatelé naopak výchovou k tvořivosti sebevyjadřování svého dítěte podporují, ubezpečí ho tím o hodnotě jeho osobnosti. (Bean, 1995, str.28)

Náhled na dětskou kresbu se postupně vyvíjel spolu s tím, jak se rodily nové psychologické obory a jak se jí postupně začali psychologové zabývat.

Jeden z prvních evropských badatelů, který se dětským výtvarným projevem v kontextu intenzivně zabýval již na sklonku 19. a na počátku 20. století, byl litoměřický rodák a dlouholetý profesor školy kreslení ve Vídni Franz Cizek. F. Cizek byl jedním z prvních, kdo se vážně zabývali výtvarnou činností a tvorbou těch žáků, kterých vždy byla a je většina: dětí s nikoli nadprůměrným nadáním nebo dokonce talentem. Jejich činnost a její projevy – výtvary, nepokládal za „dětské umění“, ale hovořil o „dětském

vyjádření“. Při jeho rozvíjení sledoval možnost vyjádření vlastních intencí žáků a atmosféru přirozenosti, aniž by se programově zřikal pedagogického vedení. (Hazuková, Šamšula, 2005, str. 17)

K tomu, aby se žák výtvarně a psychicky rozvíjel, potřebuje být sám sebou a uplatňovat své neopakovatelné vztahy ke světu. Východiskem pro vytváření individuálních vztahů ke světu je prožitek. Žák se jím obohacuje a jeho prostřednictvím intenzivněji vnímá své okolí. Učí se dívat kolem sebe tak, jako by viděl svět poprvé, a cítil se udiven. Nad překvapujícími postřehy důsledněji uvažovat, samostatně formulovat svůj názor nebo zaujímat stanovisko. (Hazuková, Šamšula, 2005, str. 26)

V současné době je velmi složitá již sama motivace k samostatnému výtvarnému vyjádření. Dětem často chybí vnitřní motivace a na učiteli pak je, aby jim dodal prvotní impuls, který je nastartuje. Současná doba přeje spíše výkonům motivovaným hmotnou odměnou a dítě samo si často říká, zdali má vůbec svou práci vykonat, a někteří se i veřejně ptají, zdali za to, že mohou tvořit, dostanou svou odměnu. Tato praxe je bohužel čím dál častější. Děti jsou tak patrně vedeny již z domova. Dá se usuzovat, že za každou vykonanou činnost něco dostanou.

V přípravě dětí na vstup do úplně jiného světa, než jak jej známe my, mají tvořivé schopnosti zcela specifickou hodnotu. V dnešním soutěživém světě, v němž se vyplácí jen agresivita a obratnost, užitečnost tvořivosti zpochybňují. Každý z nás má v sobě vrozenou schopnost být tvořivý, a to hned celou řadou různých způsobů. Tvořivost se skutečně v té či oné podobě navenek projevuje u většiny lidí po celý život. Mimořádně nápadné bývají její projevy zvláště u dětí, třebaže musíme připustit, že úroveň tvořivých schopností se mění i v dětství, někdy k lepšímu, někdy k horšímu. Je nicméně důležité, aby se rodiče a vychovatelé zaměřili především na proces probíhající v nitru dítěte, a ne už tolik na výsledky, jimiž se tento proces projeví navenek. Měli by věnovat pozornost vnitřnímu cítění svých dětí a podporovat jejich představivost tím, že jim budou poskytovat vhodné hračky i další materiál (předměty), aby děti měly k dispozici co nejširší paletu forem a způsobů, jimiž by se mohly vyjadřovat. Jinak dojde ke zmaření tvořivých schopností už v samotném jejich zárodku. (Bean, 1995, str.15,16).

Tvořivost plodí spokojenost: Možnost vyjadřovat se bez obav z trestu nebo z kritických postojů okolí s sebou vždy přináší příjemný pocit. Děti se zcela přirozeně vyjadřují bez jakýchkoliv omezení, dokud se nenaučí, že za to mohou být nějakým způsobem potrestány. Jestliže získají tuto trpkou zkušenost, jejich schopnost tvořit se nerozvíjí a ustrne. Často se to stává v raném dětství. Cesta k uspokojení z tvořivé činnosti je však přímo poseta frustracemi, chybnými začátky, sebekritikou i dočasnými překážkami. Ale tvořivé děti ani dospělé osoby, které je na jejich cestě doprovázejí, z ní přesto nesejdou, neboť jsou si vědomy toho, že na jejím konci je očekává jako odměna blažený pocit. (Bean, 1995, str. 18-19)

Rodinná atmosféra, která je živnou půdou pro tvořivost a i v jistém smyslu upevňuje úctu k sobě samému, zároveň prospívá i citové vyrovnanosti dítěte. Na druhé straně krajně neklidné prostředí – s jakým se setkáváme v domácnostech, kde jeden nebo více rodinných příslušníků trpí akutními emocionálními problémy – může být příčinou toho, že z dítěte vyroste psychicky narušená dospělá osoba, ať už se jeho projevy setkaly s pochopením a snahou o rozvíjení, nebo ne. Někteří lidé jsou tvořiví, a přece to nejsou žádní úspěšní umělci, herci, spisovatelé ani architekti. Projevují se různě a vytvářejí předměty, kterými přinášejí ostatním uspokojení, štěstí a radost, a sklízí za to uznání svých rodin a přátel. Existují i lidé, které jejich vlastní tvořivé schopnosti inspirují v každodenní činnosti. Humor je základním prvkem ovzduší, v němž se daří tvořivost dobře rozvíjet. Podmínkou zdravého přístupu k životu s humorným nadhledem není znalost spousty vtipů, ale schopnost objevovat vtip, komično v docela obyčejných situacích a umět se podělit z jeho sdílení s ostatními. Zachovávat ovzduší humoru, smíchu a dobré vůle je tedy jedním ze způsobů, jak v dětech živit tvořivost. (Bean, 1995, str.51-52)

Každé dítě je jedinečné, a každé by mělo dostat šanci na rozvíjení svých schopností. V dnešní době někteří rodiče nemají mnoho volného času, aby rozvíjeli dětskou tvořivost a sebevyjádření. Proto je to na vychovatelích a pedagozích volného času, aby v dětech pěstovali pocit jedinečnosti a vytvářeli pro ně příjemnou atmosféru.

Aby se děti mohly otevřeně a svobodně vyjadřovat, potřebují mít pocit jistoty, že je za jejich projevy nebude nikdo zbytečně kritizovat ani trestat. U dětí, které se na

takovou jistotu spolehnout nemohou, dochází k postupnému omezování sebevyjadřovací schopnosti nebo k její deformaci. Takové dítě pak zřídka dává druhým najevo své potřeby a přání. Děti, v nichž nebyl pěstován pocit vlastní jedinečnosti, se navenek raději nijak neprojevují, čímž pak dochází i k omezování jejich tvořivých schopností. Obávají se totiž, že by tím, co vytvořily, mohly vyvolat u ostatních nelibost, případně je vyprovokovat k výsměchu. (Bean, 1995, str. 55-56)

2 Hodnocení dětské výtvarné práce

Jakým způsobem hodnotit výtvarné výtvořby dětí? Při volnočasových aktivitách by měl pedagog kritizovat taktně, aby dítěti neublížil. Dítě se tak příště vyvaruje chyb. Velmi důležitou motivací je pochvala. Myslím si, že kritika a pochvala by měly být v rovnováze. Dítěti totiž může uškodit jak přílišná a neopodstatněná chvála, tak i kritika.

Posuzování výtvarných činností:

Jelikož děti, zvláště ty mladší osmi nebo devíti let, dosud neumějí rozlišovat mezi tím, co cítí, co dělají, a tím, čím jsou, prožívají většinou kritiku výsledků své činnosti nebo svých prožitků jako hrubé odsouzení svého nejhlubšího já. Dospělí je pak považují za přecitlivělé a vyčítají jim, že nemají dostatečně „hroší kůži“. Pravdou však zůstává, že na kritiku zůstávají citlivé mnohé starší děti, i když ty už měly příležitost naučit se nedávat své city tak otevřeně najevo. Děti jsou na kritiku svých tvořivých činností obzvláště citlivé, protože v nich reflektují své prožitky, myšlenky a emoce a ocitají se tak velice blízko vlastnímu já. I nám, cítíme-li, že se to, co vytvoříme, nesetká s pozitivním přijetím, bude jistě zatěžko dát se do dalšího tvoření. Přespříliš chvály může udusit dětskou tvořivost stejně spolehlivě jako nadměrná kritika. Setkáváme se s názorem, že chvála je jednou z metod, kterou lze dítě podnítit k určitému chování. Chvála nebo jakákoliv jiná navenek viditelná odměna může ve skutečnosti pocit uspokojení zeslabit. Z výsledků výzkumných prací vyplývá, že jestliže někdo dostává odměnu za provádění určité činnosti, která by ho za normálních okolností uspokojovala a těšila stejnou měrou i bez odměny, začíná se radost z vynaloženého úsilí postupně vytrácet. Zdá se, jako by odměna cosi ubírala na vlastní vnitřní hodnotě takové činnosti. Existuje i jiný důvod, proč bychom neměli výsledky dětské tvořivosti nadměrně chválit: ty totiž opravdu nemusí být vždy jen vynikající. Jestliže děti stále jen slyší, jak je všechno, co dělají skvělé bez jakéhokoliv rozlišování kvality, brzy tomu samozřejmě uvěří. A je jistě možné představit si, jak trpké pak pro ně bude probuzení z této fikce, až je jednou budou hodnotit méně šetrní pedagogové nebo vrstevníci. Kromě toho výtvořby dětí nemusí být zrovna nejlepší z obecně uznávaných důvodů. Tvořivost není totéž co technická zručnost. Technická zručnost, která je nezbytná například k malování, k tanci,

k recitaci, k psaní a k jiným formám tvořivé činnosti, je totiž dána tělesnými a intelektuálními schopnostmi, předchází teoretickou přípravou a praxí. I velmi tvořivé děti, které vidí a prožívají věci do hloubkové podstaty, ještě nemusí mít potřebnou technickou zručnost k tomu, aby vhodným způsobem uměly vyjádřit to, co cítí. (Bean, 1995, str. 59)

Konstruktivní kritika je proces, který nám umožňuje s dovednostmi, jež máme nyní, dosahovat v budoucnosti uspokojivějších výsledků. A není to jednostranný proces. K tomu, aby kritika přinesla plody, je zapotřebí dialogu, výměna myšlenek. Jinak kritika představuje nebezpečí: ten, jehož se kritika týká, ji může vnímat jako útok, a nikoli jako objektivní ocenění, které mu může pomoci lépe si něco uvědomit. Protože se dělají „chyby“, může být objektivně uplatňovaná kritika velmi užitečná. Ten, kdo kritizuje, si nemusí vždy uvědomit svou omezenou schopnost slovy sdělit toto objektivní ocenění vhodným způsobem. Může se stát, že kritik je neúmyslně (nebo úmyslně) hrubý nebo krutý. (Meglin, Meglinová, 2001, str.42)

Děti poznávají a porovnávají svůj výtvarný projev s ostatními. Učí se přijímat sebe sama se svými klady a nedostatky. Většina problémů s hodnocením zmizí, když se děti naučí o svých názorech hovořit a nahlédnout na sebe. Nutné je vést žáky k porozumění ve výtvarné tvorbě druhých dětí. Na konci zde stojí otázka, zda klasifikovat slovně, či nikoli. Tyto přístupy mohou dítě podpořit, nebo podrýt jeho sebedůvěru.

2.1 Kresba, špatný a dobrý prospěch ve škole

Rodiče často vznášejí na školy a učitele takové požadavky, které většina z nich není schopna dost dobře splnit. Často je to právě požadavek výchovy dětí k tvořivosti. Státní školy hrají v celkovém rozvoji a budoucnosti každé země velice závažnou úlohu. Ze škol totiž přicházejí do společnosti nové osobnosti. Školy vzdělávají a připravují do života lidi, kteří se stanou vůdčími osobnostmi národního hospodářství, a mimo jiné dláždí jednotlivcům cestu k úspěchům v povolání. To vše jsou přímo ohromující povinnosti, kterých se některé školy zhostí lépe nebo hůře než jiné. A i když většina těchto škol zařadila do svých výchovných programů určité aktivity zaměřené k rozvoji tvořivého vyjadřování dětí, je nutné si uvědomit, že výchova dětí k tvořivosti je především věc

rodičů. Tvořivost je individuálním rysem osobnosti a školy v obecném smyslu kladou důraz spíše na činnosti ve skupinách. Někdy až pod tlakem nelítostné reality rozvoj tvořivosti dokonce brzdí. Skutečností, která školy a pedagogy tlačí tímto směrem, je vzrůstající počet dětí ve třídách a omezování zdrojů. (Bean, 1995, str. 79-80)

Proč děti přestávají být tvořivé? Dnešní doba tomu patrně moc nahrává. Podíváme-li se do minulosti, zjistíme, že chtělo-li si dítě s něčím hrát, muselo si často tuto hračku vytvořit, nebo alespoň upravit. Je pak jedno, jestli to byla obyčejná káča nebo vzor ruského kulometu s kulatým zásobníkem. Dnes dítě dostane, nikoliv vyrobí, nádhernou káču, na kterou stačí pouze zatlačit a která poté i svítí a vydává různé zvuky, obdobně pak i střelnou zbraň. Dítě pak již nic nenutí k tomu, aby si vytvořilo vlastní napodobeninu. Vylepšovalo ji. Hrál si s ní v představách.

Jistě, některé děti jsou velmi citlivé, uzavřené nebo naopak hyperaktivní. Nemusí mít tolik nadání, představivosti či trpělivosti. Pak by měl pedagog hledat důvod ke změně chování dítěte i s využitím některých diagnostických metod - pozorováním nebo rozhovorem. Děti mají své starosti a problémy a je potřeba dítě podpořit, pomoci mu nebo jen poradit.

*Většina dětí prochází tvůrčími i netvůrčími etapami. Někdy se zdá, jako by očividné projevy tvořivosti úplně vyhasly, a přitom se po čase zase objeví. Pokud dítě při svých tvořivých činnostech prožívá uspokojení, zdá se, že neexistuje důvod, proč by v činnosti nemohlo i nadále pokračovat. Může se i stát, že dítěti něco ve schopnostech prožívat uspokojení brání. Na výkyvy ve vývoji potřeb dítěte má vliv několik faktorů. Patří mezi ně zásadní změny v životě dítěte, například zahájení školní docházky, stěhování, rozvod rodičů nebo narození sourozence. Vlivem těchto situací dochází k narušení původního ustáleného stavu a dítě reaguje různě – může se stáhnout do sebe nebo vyhledat oporu a útěchu doma nebo se naopak orientovat na kamarády. **Lákadlo jiných zájmů:** U dětí nastává útlum tvořivé produktivity nejen proto, že na ně intenzivněji doléhají jiné potřeby, ale také proto, že samy objevily jiné činnosti, které jsou jim zdrojem většího uspokojení. **Nedostatek podpory:** V dětech, které nenaleznou pro své projevy tvořivosti dostatečnou podporu, potřeba tvořit většinou postupně vyhasne. I v případech, kde děti naleznou podporu doma, se může stát, že si jejich tvůrčího elánu vůbec nebudou vážit*

*kamarádi, případně pedagogové. Takové děti pak začnou o sobě pochybovat. Učitelé mají na dětskou tvořivost hluboký vliv. **Nereálná očekávání:** Zavedení norem hodnocení uměleckého projevu může v dítěti utlumit ochotu k tvořivému sebevyjadřování. Obává se totiž, že se mu stejně tak jako tak nepodaří dosáhnout dostatečně dobrých výsledků. Je velice těžké pak takové dítě přesvědčit, aby v činnosti, o které samo nevěří, že se jí zhostí s výrazným úspěchem, pokračovalo.* (Bean, 1995, str. 74-77)

V družinové třídě prvňáků jsem v loňském roce měla citlivou a tichou dívku, která dostala od paní učitelky pětku z matematiky, děti mě o tom informovaly a viděla jsem na holčičce, jak se vnitřně trápí kvůli špatné známce. Protože tato družinová třída byla celkově kreativní a výtvarně nadaná, kreslení bylo u nás na denním pořádku a tato citlivá dívka ráda kreslí, kreslila i tehdy. Na svém, obrázku kresleném temperami, si dala záležet a moc se jí povedl. Ukázala jsem ho ostatním dětem a pochválila její techniku kreslení, hned bylo vidět, jak z ní všechnen stres spadl a opět to byla veselá holčička. Nejen díky této zkušenosti, bych zakázala pedagogům dávat pětky v prvních třídách, protože když dítě dostane tak špatnou známku, může se u něj vyvolat odpor ke škole a pak následuje trápení a možná i zdravotní potíže.

Neúspěch ve škole se může objevit kdykoli, ale vždy má nějakou příčinu. Může ukazovat, že se dítě necítí dobře, rodina je nevyrovnaná, dítě se nepřizpůsobilo školní struktuře nebo školní struktura dítěti nevyhovuje. Potíže ve škole někdy vyvolávají úzkost, odpor, pocit méněcennosti, pochybnosti o sobě, závist, strach z výčitek, únik do snění – a mohou se objevovat i další závažné symptomy. Někdy žák, který býval zcela bezproblémový, přestane dávat pozor, je jako duchem nepřítomný a neúčastní se práce ve škole. Později vyjde najevo, že se rodina ocitla v tíživé situaci, někdo z rodiny například může být těžce nemocný nebo zemřel, případně otec nebo matka přišli o práci. Také by však mohlo jít o příznak týrání. Potíže ve škole by se neměly brát na lehkou váhu, protože souvisejí s nějakým trápením dítěte a jsou jakýmsi voláním o pomoc. Prvním důležitým krokem je tedy pátrat po takových okolnostech – nikoli ze zvědavosti, ale v zájmu dítěte. (Davidov, 2001 str. 73-76)

Škola by měla hrát donucovací úlohu jen v minimální míře, dítěti by však měla umožnit, aby se lépe poznalo, a měla by ho vést k získání smyslu pro zodpovědnost. Dítě

se musí naučit dodržovat společenská pravidla – v tom tkví problematičnost, ale i krása povolání pedagoga. Pravidla jsou sice nezbytná, a je nutné se je v zájmu dalšího rozvoje naučit, nesmějí však udusit výtvarný smysl, který je zatím v zárodečném stadiu. Pedagog musí hlavně žáky povzbuzovat a vytvářet prostředí vhodné pro rozvoj kreativity.

Má se dítěti ponechat volnost při vytváření děl, i když bude výsledek katastrofální? Anebo se mu naopak mají vštěpovat zásady teorie barev, perspektivy a další pravidla, která jsou často pouze technickými dovednostmi, aniž by chápalo, k čemu vlastně slouží?

Cílem výuky kreslení je rozvíjet u dítěte pozorovací smysl ještě před osvojením a zvládnutím jazyka. Výuka ve škole by se v žádném případě neměla obklopovat hradbou tabu, nýbrž by měla směřovat k hlavnímu cíli, tj. přinášet dítěti všechno, co nemůže získat ve svém prostředí, ať už je jakékoliv. Výuka kreslení by měla být přizpůsobena každému dítěti s přihlédnutím k jeho prostředí. Vštěpování pravidel a techniky se jeví jako problematické a pro dítě patrně škodlivé. Technická pravidla jsou pravidla dospělých, avšak dětská kresba právě proto, že jejím autorem je dítě, se kresbám dospělých nepodobá. (Davido, 2001, str.105-106)

Při výtvarné tvorbě většinou dětem zadávám téma i techniku, kterou budou děti pracovat. Důležité je začínat od jednodušších činností a postupovat ke složitějším. Děti by se měly naučit na jednoduchých výrobcích různé druhy technik, aby si je lépe osvojily. Každé dítě je jiné, některé má výtvarné nadání větší, některé menší. Já se přikláním ke svobodnému výtvarnému vyjádření dětí, pak vznikají originální dětské výtvary.

Dítě skutečnost daleko více „sděluje“, než věrně znázorňuje. Jeho smyslové, pohybové, a rozumové funkce zatím nedosáhly plné zralosti, a tak používá techniky, které jsou mu vlastní: schematizaci, zdůrazněný a zveličený detail, rozdílné úhly pohledu, sklápění a transparentnost. Výuka kreslení má proto nevýznamnou úlohu. (Wildlocher) Názory se však různí, my se však domníváme, že výuka kreslení v toto období vývoje dítěte může pomoci k získání sebekontroly a k propojování jeho duševních a manuálních schopností. (Davido, 2001, str. 107)

3 Dětská kresba, co z ní můžeme vyčíst

Kreslení by mělo být činností vykonávanou s chutí a bez námahy. Cíle by se měly hodnotit uspokojením, nikoli výkonem. Děti kreslí, protože chtějí kreslit, ke kreslení nepotřebují žádný rozumový důvod. Jejich kresby jsou pro ně spontánní a radostnou činností, bývají cenným dárkem pro ty, které mají rády. Kreslení je pro ně hrou. Kresba má zároveň i svou nezastupitelnou funkci v diagnostice, arteterapii a artefilitice.

Kresby se využívají:

- *při testování mentální úrovně, podle kresby lze hodnotit inteligenci dítěte*
- *jako komunikační prostředek, obrázky mohou napomoci v případě, že dítě dostatečně nezvládá jazyk, vypovídá v grafické podobě o tom, co dítě cítí, ale nedokáže se slovně vyjádřit.*
- *jako prostředek zkoumání efektivity dítěte*
- *jako prostředek k vyjádření znalostí dítěte o svém těle a jeho situování v prostoru*

Jediná kresba nemůže odhalit všechno. Bylo by velkou chybou vyvozovat ukvapené závěry z jediného obrázku dítěte. (Davido, 2001, str.15-16)

Myslím si, že je vhodné, aby se volných témat vyskytovalo tolik jako témat zadávaných. Obojí je užitečné. U zadaných témat se dětem rozvíjí logické myšlení a pozorovací schopnosti. Volné téma zase rozvíjí vnímavost a smysl pro vyváženost.

Když slova zradí

Dítěti s bohatou slovní zásobou se stává častěji než dospělému, že své myšlenky nevyjádří přesně, protože jeho slovní zásoba je neúplná a získaná teprve nedávno. Z těchto důvodů je pro dítě kresba oblíbeným prostředkem, protože nevyžaduje jinou schopnost než udržet v ruce tužku. I když se dítě naučí psát, kresba ho bude stále přitahovat. Potěšení ze psaní a z toho, že se bude dorozumívat s druhými v psané podobě, si vychutnává až po mnoha letech. Ten, kdo analyzuje dětskou kresbu, se musí

snažit zapomenout, že je dospělý, aby z jeho strany nedocházelo k projekci. (Davido, 2001, str.19)

Kresba – nevědomé písmo

Čára; Určitou klasifikaci dítěte lze provést již podle síly čáry. Dítě, jemuž chybí sebedůvěra, které je ustrašené a má zábrany, kreslí obvykle tenké, jen lehce naznačené čáry, obrázek stále předělává a pomáhá si pravítkem. Naopak dítě, které kreslí silné čáry, až občas protrhne papír, je pravděpodobně agresivní. Vyrovnané dítě kreslí čáry, jejichž sílu má pod kontrolou. Děti, které vyrábějí ušmudlané, zmatené výkresy, mívají potíže se psaním, tedy s grafickým projevem. Přeskrtávání a gumování svědčí o nedostatečné sebedůvěře nebo také o snaze potlačit to, co by mohlo vyjít najevo.

Provedení čar, ať jsou na papíře kdekoli, odpovídá dvěma typům dětí.

Mírné, citlivé dítě raději kreslí křivky, avšak pokud kreslí téměř jen křivky, lze usuzovat na určitou nezralost. Naopak realistické a podnikavé dítě často používá přímky a úhly. Má-li dítě svou impulzivitu pod kontrolou, projevuje se to rovnováhou mezi přímkami (zejména vertikálami) a křivkami. Příkladá-li dítě přehnanou důležitost horizontálním čarám, ukazuje to na psychologické konflikty. Dává-li dítě přednost tečkám a drobnějším skvrnám, svědčí to o jeho až úzkostné pečlivosti. Stejně jako písmena je důležitá velikost kresby v poměru k velikosti papíru. Dítě, které papír obrázkem zcela zaplní, bývá nevyzrálé. Vyrovnané dítě svou kresbu umísťuje do středu papíru. Kresba položená příliš vysoko ukazuje na pýchu, kresba zcela dole je známkou stability – její autor pravděpodobně stojí „pevně na zemi“. V každém případě lze zkušeným okem posoudit podle celkového rázu kresby a vzhledu čar, zda je autor veselý, nebo smutný, rázný, nebo pomalý, sklíčený, nebo rázný, nebo prostě neutrální. (Davido, 2001, str. 29-33)

Kreslení je pro děti jednoduchým prostředkem nejen proti nudě, ale i relaxací. Z dětských kreseb se dá poznat, jak se dítě cítí.

Kresba umožňuje nalézt k dítěti cestu

Ukazuje se, že kreslení ve škole, i když nemá v každém vývojovém období pro dítě stejný význam, je především prostředkem, jak k dítěti nalézt cestu, abychom mu mohli šetrně pomáhat při získávání dovedností, znalostí a návyků a také abychom dítě lépe poznali. To ovšem neznamená, že vyučující má převzít úlohu psychologa, protože to by přesahovalo rámec jeho role. Nicméně, vyučující stejně jako rodiče „mají v kresbě pátrat po tom, zda působí harmonicky, nebo disharmonicky. Další významnou výhodou kreslení je fakt, že se mu mohou věnovat i děti, které z různých důvodů (udržování čistoty, cena pomůcek) nemohou kreslit doma. Kreslení umožňuje uvolnit pudy. Dítě se kresbou vyjadřuje a uvolňuje. Proto hodiny výtvarné výchovy mohou přispět k jeho dalšímu harmonickému vývoji. (Davido, 2001, str. 29-33)

3.1 Arteterapie

Vymezení pojmu arteterapie

*Arteterapie znamená léčbu uměním, včetně hudby, divadla, tance a výtvarného umění. **Arteterapie receptivní** je vnímání uměleckého díla vybraného s určitým záměrem arteterapeutem. Cílem je lepší pochopení vlastního nitra, poznávání pocitů jiných lidí. Divák promítá své vlastní emoce do uměleckého díla. Může tak objevit duchovnost, životní sílu, smutek a naději. **Arteterapie produktivní** znamená použití konkrétních tvůrčích činností (kresby, malby, modelování). Je to organizovaný, cílený terapeutický proces, realizovaný individuálně či ve skupině, který řídí a usměrňuje speciálně školená osoba – arteterapeut. Arteterapii lze kromě terapeutických účelů použít i v léčebně-pedagogickém procesu jako prostředek výchovy a sociální integrace. (Šicková, 2008, str. 30)*

Slavík (2000, 2001) arteterapii definuje jako „psychoterapeutickou a psychodiagnostickou disciplínu, využívající k léčebným cílům formy a prostředky adekvátní uměleckým formám. Prvořadým cílem není vytvoření uměleckého díla, ale prostřednictvím sebevyjádření, rozvíjení tvořivosti, schopnosti komunikovat a zpracováním osobně významného tématu dosáhnout odstranění nebo zmírnění těžkostí nemocného člověka. (Šicková, 2008, str. 31)

V arteterapii jde u každého jednotlivého klienta o naplnění různých cílů. Mezi nejčastější cíle patří zprostředkování kontaktu, komunikace prostřednictvím výtvarného projevu, odstranění úzkostných stavů nebo agresivity. (Šicková 2008, str. 33)

Formy arteterapie

Individuální arteterapie – klient má terapeuta k dispozici jen pro sebe, navozuje úzký kontakt, vzniká tak intenzivní emocionální zážitek styku s chápajícím člověkem.

Skupinová arteterapie – je náročnější pro arteterapeuta, má však řadu výhod. Řadíme sem i rodinnou arteterapii a arteterapii v partnerském vztahu.

Rodinná arteterapie musí být komplexní, stejně jako je rodina komplexem složitých vztahů, identifikací a dominancí. Někdy se arteterapeutovi podaří odkrýt důležitá fakta, která zůstala z různých příčin neodhalená nebo zatajená. Stává se, že i zkušený arteterapeut bývá v těžké pozici, má-li otevřeně odhalit – nebo – neodhalit jejím členům pravdu o rodině, např. dominanci matky, protekční postavení některého dítěte. Vyžaduje to velkou moudrost a takt. Cíl rodinné arteterapie je v lepší komunikaci, ve snaze spolupracovat na řešení konfliktů, v možnosti spontánního vyjádření svých emocí. Často se rodinný arteterapeut snaží prostřednictvím arteterapeutické intervence přinést více radostných zážitků do rodinného života klientů. (Šicková 2008, str. 43-45)

Cílové skupiny arteterapie

Arteterapie je s úspěchem aplikována především u dětí, které mají specifické problémy, neprospívají ve škole, trpí poruchou pozornosti nebo jinými problémy s chováním, delikventní děti, děti s emocionálními problémy. Cílem arteterapie je posílit sebevědomí, motivaci dětí učit se a sebekontrolu. (Šicková, 2008, str. 62)

Sociální problémy; Arteterapie s týranými a zneužívanými dětmi

Podle policejních statistik je každoročně zneužito přibližně pět set dětí, i to je zřejmě jen asi jedna desetina skutečných případů. Učitelé, rodiče, psychologové či pediatři nemají na sebe téměř žádné kontakty. A tak se o fyzickém týrání nebo sexuálním zneužívání dětí

často nikdo ani nedozví. Dítě zůstává bezbranné, opuštěné se svým problémem. (Šicková 2008, str. 68)

Empatičtí, citliví učitelé či vychovatelé, kteří se zajímají o své svěřence, mohou pomocí diagnostiky metodou pozorování a rozhovoru mnohé problémy dětí odhalit.

Na základě výzkumů kreseb zneužívaných dětí uvádějí terapeuti některé charakteristické atributy. Archetypy násilí jsou totožné, ignorují hranice, jakož i kulturní a národnostní pozadí obětí. K varovným příznakům v kresbách a malbách týraných a zneužívaných dětí řadím: kresba postavy s nohama od sebe (pocit zranitelnosti); těla jsou bez rukou, bez ramen (neschopnost odolávat násilnosti); postavy oblečené v sexy šatech; hlavy bez těl; těla bez spodní části, ignorovaná spodní část, odmítání genitální oblasti; ohrazení, uzavření postavy; slzy, déšť, kapky. V umělecké expresi sexuálně zneužívaných dětí se tajné najednou stává hmatatelným. Děti reflektují svoje trauma, zničí je a snaží se znovu si vystavět nový svět. (Šicková 2008, str. 70)

Následující text popisuje, jak je důležité mít odpovědný a taktní přístup při hledání nepravostí spáchaných na dětech, odhalených v arteterapii.

V diagnostice zneužívaných a týraných dětí se lze dopustit velkých omylů. Je nesmírně důležité neunáhlit se ve vyslovení tak závažného obvinění, jakým nesporně sexuální zneužívání je. Jen dlouhodobé zkušenosti v oboru arteterapie, jimž předchází profesní kvalifikace, jsou zárukou odpovědného přístupu k této problematice. Reálné nebezpečí nesprávné diagnostiky existuje, jeho následky pro rodinu a pro dítě jsou nedozírné. Zaručené recepty, jak odhalit zneužívání a týrání pomocí výtvarného projevu samozřejmě nejsou. Každá výtvarná reflexe musí být posuzována v kontextu dítěte, každý z výše uvedených znaků se může objevit, její dekodování vyžaduje jedinečný přístup, moudrost a prozíravost. (Šicková 2008, str. 71)

Kresba v arteterapii

Kresba odkrývá nejen povahové rysy, ale i hyperaktivitu, agresivitu, nízké sebevědomí. Pomocí kresbových testů se u dětí dá zjistit nejen úroveň intelektuálního vývoje, ale i formy poruch osobnosti. Dítě kreslí věci ne takové, jaké je bezprostředně

pozoruje, ale takové, jak je ze skutečnosti zná. Dětská kresba může potom být i jakousi deformací skutečnosti, neboť dítě vyzdvihne a zdůrazní v kresbě to, co je pro ně důležité. A tento fakt je v arteterapeutické diagnostice velice významný. (Šicková 2008, str. 102/103)

Dítě na papíře vystihuje svá vědomá i nevědomá přání a ke kresbě samotné je motivováno svými aktuálními zájmy, nebo tím, co ho trápí. Pro děti je metoda arteterapie tím nejpřirozenějším a nejspontánnějším způsobem, jak vyjádřit své problémy, a hlavně to, co cítí. Odkrývá nejen povahové rysy, ale i hyperaktivitu, agresivitu, nízké sebevědomí. Pomocí kresby se dá u dětí zjistit nejen úroveň intelektuálního vývoje, ale i formy poruch osobnosti.

Arteterapie má blízko k artefiletice. Artefiletika je spíše výchovné pojetí, spojení výrazové hry s reflektujícím dialogem. Cílem artefiletiky je poskytnout člověku příležitost k objevení sebe sama, odhaluje vlastní psychické možnosti a meze, vybavuje ho citlivostí k bolesti druhých.

3.2 Řeč barev

Obr. č. 1, 2

Každé dítě je jiné, a to i ve výběru barev ve svém výtvarném projevu. Většinou děti vybírají výrazné teplé barvy, záleží na tématu zadání. Důležité je povídat si s dětmi během výtvarné práce o zážitcích a o postojích k druhým lidem. Děti vyjadřují své pocity výběrem barev. Nebojácné, extrovertní dítě většinou vybírá výrazné teplé barvy, naopak dítě introvertní, které je uzavřené, bojácné vybírá tmavé barvy v kombinaci

s červenou, oranžovou. Je potřeba všimnout si u dětí výběru barev. Jestliže dítě kreslí jen tmavými barvami, může se za tím skrývat trápení nebo starosti.

Barva je tradičním prostředkem k zachycení a vyjadřování citových stavů míry osobní energie. Hraje podstatnou roli v ovlivňování zážitků nebo postojů diváka. Bývá vhodné seznámit děti s výtvarnými projevy, v nichž barvy a barevná kompozice hrají rozhodující roli v ovlivňování diváka (můžeme k tomu vybrat akční malby, reklamy, z děl některých umělců). Měli bychom využívat porovnávání objektů např. obraz s velmi kontrastní barevností proti obrazu v tlumených a harmonizovaných barvách. Děti mohou vyjadřovat své postoje vůči konkrétním barevným projevům např. tím, že se postaví do takové vzdálenosti, do jaké míry je dílo přitahuje nebo odpuzuje. Jindy si vyzkoušejí za pomoci papírového rámečku „hledáčku“ vyhledávat ve svém „barevném setkávání“ místa, která se liší v míře kontrastu nebo v dynamice barevné kompozice; budou vzpomínat, jak tato místa vytvořily, a porovnávat je nejenom mezi sebou, ale také s ukázkami uměleckých děl. (V. Slavíková, J. Slavík, S. Eliášová, 2007, str. 32)

Při omezeném použití barvy si děti mohou uvědomit svůj postoj k určitému jejímu typu (zde barvy teplé/studené). Tím si procvičují schopnost sledovat souvislosti mezi vnímáním a prožitkem a na tomto základě lépe rozlišovat různé stránky tvůrčího díla. V průběhu práce se bezděčně učí rozpoznávat různou sytost a světlost barevného tónu, protože ji používají k vyjádření. Toto bezděčné učení se později dá zachytit v pojmech (syťá/bledá barva, světlá/tmavá barva) a dětem ho svěřit jako „odhalené tajemství“. Při reflektivním dialogu může pedagog promyšleně uplatňovat předem zavedené pojmy (teplé a studené barvy), aby si děti procvičily jejich používání. Práce s barvou je bezprostředně propojena se sociální interakcí. Pro děti je velmi důležité povídat si o vlastních postojích k druhým lidem při společné práci i o zážitcích, které tuto spolupráci doprovázejí. (V. Slavíková, J. Slavík, S. Eliášová, 2007, str. 38)

Extravertní dítě, které je impulsivně činorodé, překypuje efektivitou, stále vyhledává kontakty a vřele vyjadřuje své city, přitom projevuje tendenci k nestabilitě, a i když se jeví jako necitlivé, snadno ho zraní afektivní šoky. Takové dítě zpravidla používá velký počet barev, hlavně červenou, žlutou, oranžovou a bílou.

Introvertní dítě, s nímž se jen obtížně navazují kontakty a které vyvíjí jen omezenou činnost, se spokojí s malým počtem barev – průměrně s jednou až dvěma, většinou s modrou nebo zelenou, fialovou nebo černou, případně šedou. Stabilní subjekt, který je sociálně dobře adaptován, používá zpravidla čtyři až šest barev. Během svého vývoje nebude tentýž subjekt používat stále tytéž barvy. Někdy projde obdobím bez barev, nebo naopak obdobím velmi barevným.

V interpretaci kresby nemá barva absolutní hodnotu, ale všeobecně vzato jasné, teplé barvy svědčí o vyrovnanosti, zatímco tmavé barvy ukazují na tendenci smutku, úzkosti, případně na odpor k někomu nebo něčemu. Bledé odstíny vyjadřují citovou nevyrovnanost nebo špatný zdravotní stav. (Davido, 2001, str. 38)

Z výtvarné stránky je působení barev psychologickým jevem, barva je pocitem, počítkem. Děti se při kreslení uvolňují, relaxují, zapomínají na své starosti a často je vyjadřují ve svých kresbách. K důkladnějšímu poznání dítěte se lze dobrat jen pomocí většího množství kreseb. Mohou se v nich skrývat starosti, problémy, které mohou dítě trápit a mohou vyjít najevo. Takto jsem v družinové třídě prvňáků odhalila trápení jedné dívky. Děvčátko nejen že bylo často zamlklé, ale právě při kreslení temperami vybíralo jen tmavé barvy. Velmi ráda kreslila, ale stále podobné motivy s použitím černé, tmavě zelené, tmavě modré v kombinaci s oranžovou a žlutou barvou. O tomto projevu jsem mluvila s její maminkou a ta se mi svěřila o problémech v rodině. Rodiče dívky byli v rozvodovém řízení. Důvod používání tmavých barev vyplul na povrch. Dívka měla strach o svou rodinu, bála se, že ji snad rodiče nemají rádi. Jsem ráda, že jsem měla příležitost odhalit její starosti a pokusit se o nápravu.

3.3 Lidská postava

Zobrazení hlavy a těla

Obličej je důležitý prvek postavy, prvek, který ji „polidšťuje“. Někdy má správné proporce, jindy bývá obrovský, zejména u velmi malých dětí, které postavám kreslí velké hlavy. U starších dětí jsou „velké hlavy“ patologickým příznakem. Vyskytují se u paranoiků, kteří trpí hypertrofií „já“. S malými hlavami se často setkáváme na obrázcích dětí depresivních a těch, kteří mají sklon nepřikládat důležitost vlastní osobě

a trpí pocitem méněcennosti. Hlava, centrum „já“, také mnohé vypovídá prostřednictvím prvků, které k ní náleží. (Davido, 2001, str. 54)

Portrétované nebo vymyšlené postavy nám přinášejí četné informace o celkové osobnosti dítěte, zejména o jeho efektivitě (efektivita: schopnost jedince reagovat prostřednictvím emocí a citů; str. 199). To, v jakém pořadí vstupují na scénu, mívá významnou hodnotu. Milovaná osoba bývá zobrazována jako první. Právě ona mívá autoritu. Naopak „nemilovaná“ osoba je často odbyta anebo na obrázku úplně chybí. Umístění těchto postav na ploše papíru a jejich vzájemné rozmístění otevírá široké možnosti pohledu na vztahy dítěte s rodinou. (Davido, 2001, str. 126)

Oblečení

Podle toho, jak se lidé oblékají, se často ukazuje na jejich sociální postavení a někdy dokonce i na jejich politické názory. Když dítě zobrazuje postavu, musí si pro ni vymyslet nějaké šaty. Tu či onu postavu oblékne v určitém stylu podle citů, které k ní chová. Například zdůrazní otcovu hodnotu tím, že mu přidá na sako několik knoflíků. (Davido, 2001, str. 63)

Kresba může být osvobozením a uvolněním

Dítě promítne do kresby své vědomé a nevědomé konflikty, a tím je nevědomě ze sebe vymýtí a vynese na denní světlo. Jakmile se problémy přenesou na papír, dítě na ně může pohlédnout jinými očima. Konflikty dostaly novou realitu existující mimo ně a již tím se oddramatizovaly. Lze říci, že kreslení uvolňuje, zmírňuje například nervové napětí. (Davido, 2001, str. 92)

4 Osobnost pedagoga

Pedagog musí vědět, co učí, měl by mít přirozenou autoritu, měl by být empatický, měl by být spravedlivý, měl by mít nadhled a umět vést dialog a být srozumitelný, musí přizpůsobit styl rozmluvy, komunikace věku dětí, schopnost reagovat, měl by být nestranný, měl by mít rád děti a neměl by s dětmi manipulovat. Děti by neměly poznat, pokud je učitel unavený, nebo má-li problémy. Při vyučování, ale také při mimoškolních akcích musí pedagog nebo vychovatel stanovit cíl práce, musí mít řád, aby děti věděly, co budou dělat příště. Učitel by měl umět rozvinout u dětí zájem o činnosti, které zrovna vykonávají a o různé jiné užitečné věci. Učitel v součinnosti se svými svěřenci podmiňuje průběh situací, řídí je a řeší vznikající problémy se zřetelem ke vznikajícím cílům.

Děti obvykle zajímají takové věci, které jim pomáhají zvládat problémy a obtíže v jejich životě, protože ty vnímají jako něco, co „stojí za to“. Aby učitel pomohl dítěti rozvinout zájem o věci, které jsou pokládány za hodnotné, spočívá jeho úkol v zásadě, aby: k tomu poskytoval vhodné příležitosti; ukázal dětem, k čemu je takový zájem užitečný; nehodnotil kompetence dětí v dovednostech, které se zájmem souvisejí; dával najevo vlastní nadšení a zaujetí; neměl by se zlobit, jestliže děti ani po poskytnutí patřičných příležitostí nebudou mít k danému zájmu stejný citový vztah jako on. Taková učitelova negativní reakce obvykle působí opačně a vyvolává v dětech ještě větší zaujatost proti tomuto zájmu (ať už z nepřátelství vůči učitelovi, z úzkosti, z citů osobní nedostatečnosti). Pokud je dětem ponechána volnost, pak se někdy, ač to v přítomné době nemusí být znát, zájem rozvine později. Jindy je na místě si prostě uvědomit, že každý z nás je jedinečný, s vlastním zvláštním souborem psychologických vloh a životních zkušeností, a že není možné, aby nás všechny těšily stejné věci. (Fontana, 1997, str. 222)

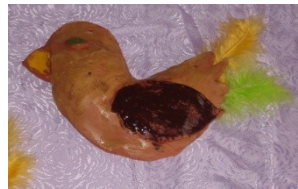
Učitelé by měli ve své práci s dětmi povzbuzovat nejen tvorbu nápadů, ale i jejich kreativitu. Měli bychom se také ptát, jaké osobní zájmy a kolik osobního zaujetí vnášejí jednotliví učitelé do třídy. Učitelé, kteří sami mají široké zájmy a těší sdílet je s dětmi v rámci hodin školního vyučování i mimo ně, kteří sami mají aktivní zvědavou mysl a rádi si hrají s nápady, a především kteří rádi otázky kladou a otázkám naslouchají, se jeví jako mnohem slibnější co do podpory rozvíjení tvořivosti u svých žáků než učitelé, kteří jsou stereotypní. Učitelé by měli děti učit, že tvůrčí potenciál má každý, a ne jen několik vynikajících jedinců. (Fontana, 1997, str. 140-141)

Učitel, který ukazuje žákům pro ně dosud neznámý výtvarný postup, rozšiřuje do budoucna jejich volnost při rozhodování a inspiruje je. Ukázání nových způsobů, nových cest je při společné činnosti provázena řízením, zabezpečuje vyzkoušení nové varianty činnosti. Vzájemná inspirace a řízení je podmínkou úspěšnosti učitelovy práce. (Slavík, 1990, str. 125)

Obr. č. 3

PRAKTICKÁ ČÁST

Obr. č. 4

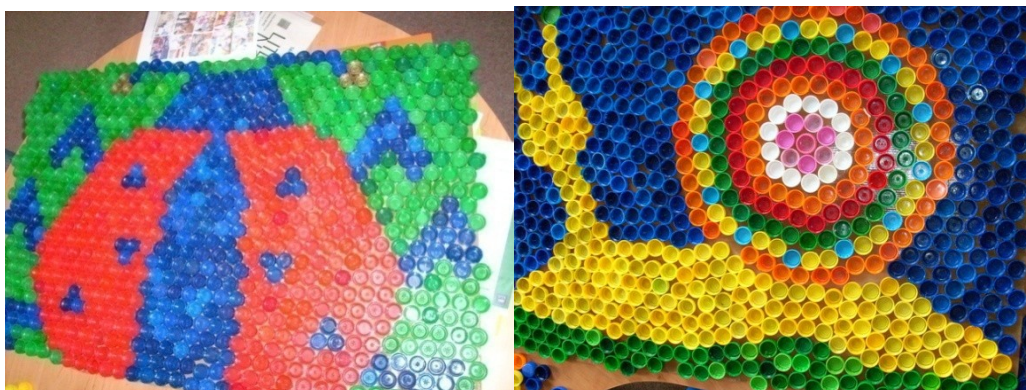
5 Popisy dětských výtvorů z kreativní činnosti

Při výtvarných a pracovních činnostech na mém kroužku a ve školní družině pracují děti s různými materiály (papírem, textilem, přírodninami, plasty, skleněnými láhvemi, korkovými špunty, modelovací hmotou aj.), které se vyskytují všude kolem nás. Snažím se vést děti k tomu, aby neplývaly pracovním materiálem a přírodními zdroji (např. vodou, papírem, hlínou...), abychom nevytvářeli zbytečné odpady, kterým se můžeme vyhnout. I při práci společně třídíme zbytky vhodné k recyklaci.

5.1 Využití odpadových a jiných materiálů

Odpadové materiály se dají výborně využít v naší výtvarné realizaci, snažím se je používat ve výtvarných činnostech stejně často jako materiály základní. Děti samy přinášejí během školního roku zbytky látek, plastové misky, staré květináče, protože všechny tyto věci „proměníme“ v krásné výrobky, které dělají radost nejen dětem, ale i rodičům. Často si povídáme o odpadcích (materiálech), které „hyzdí“ naše okolí při okrajích silnic, lesů. Děti moc dobře vědí, že do přírody tyto odpadní materiály nepatří. Většina dětí mě překvapila svými znalostmi ohledně třídění odpadů.

5.1.1 Obrázky vyrobené z PET víček

Obr. č. 5, 6

Naše škola se zúčastnila soutěže ke Dni Země - vyrobit obrázky z víček z PET lahví. Každé oddělení dostalo kartónový papír, lepidlo, štětec a dětem začala práce s tříděním víček podle barev. Když bylo vše připraveno, rozdělily se děti do skupinek a přemýšlely, jaký originální obrázek vytvoří. Děti pracovaly s chutí, navzájem se doplňovaly a radily si, jak na to. My všichni jsme byli příjemně překvapeni, jaké se dají z víček vytvořit krásné výtvořky.

5.1.2 Pohádkové bytosti

Obr. č. 7, 8, 9

Další výtvarné práce - „pohádkové bytosti“ byly vyrobeny z látek a dozdobeny víčky z PET lahví.

Postup: Děti dostaly kartonový papír, na který nalepily tapetu. Z kousků látek a vlny si nastříhaly obrysy postavy. Kdo měl hotovo, mohl lepit kousky látek na tapetu. Některé děti si dozdobily obrázek víčky. Děti měly z hotových výrobků radost a byly moc hrdé na to, že jejich výtvořky zdobí nástěnky školy.

5.1.3 Výroba koček ze skleněných lahví

Obr. č. 10, 11

Tyto výrobky nám daly moc práce, ale ono se říká, že bez práce nejsou koláče a toto pořekadlo zde platilo. Vedení školy fotografii našich koček nechalo otisknout do městského zpravodaje. Tento výrobek dělaly děti na kroužku výtvarných a pracovních činností. Skupinka dětí, která kočky vyráběla, byla ve věku od první do čtvrté třídy.

Materiální prostředky: Prázdná láhev od vína, noviny, alobal, ubrousky nebo toaletní papír, tapetové lepidlo, akrylové barvy nebo zbytky malířských barev, lýko, lepidlo (tavicí pistole).

Postup: Vytvoříme hlavu kočky z novinového papíru a alobalu. V kuličce (hlavě) necháme otvor, abychom mohli hlavu nasunout na skleněnou láhev. Štětce si namáčíme v tapetovém lepidle a roztíráme ho po celé části hlavy a lahve. Jakmile máme nanesené lepidlo, přikládáme nebo omotáváme toaletní papír či ubrousky na tělo i hlavu kočky. Na tuto vrstvu zase nanese lepidlo a pokračujeme v omotávání, pak si z ubrousků vytvoříme ocas a uši a opět nanášíme lepidlo štětcem na tělo kočky. Kočku musíme nechat minimálně 3 dny proschnout. Po uschnutí kočku nabarvíme podle naší fantazie. Poté, co zaschnou barvy, vystříháme oči a nalepíme je. Vousky z lýka přilepí učitelka pomocí tavicí pistole.

Hodnocení práce: Tato výroba je velmi náročná na čas, pracuje se na ní několik dní, protože se musí čekat, než zaschne lepidlo a barvy. Po finanční stránce výroba kočky není náročná. Důležité je dbát na bezpečnost při použití lepidel. Je třeba vést děti k šetrnému používání lepidla, barev, ubrousků a k průběžnému úklidu pomůcek a pracovního místa.

Tímto způsobem jsme vyrobili v družinové třídě nejen kočky, ale i Anděly, Mikuláše a čerty.

Obr. 12, 13

5.1.4 Ubrousková technika na láhvi a kamíncích

Obr. č. 14

Výroba tohoto výrobku je velice snadná, ale kvůli patřičnému zaschnutí barev trvá déle. Potřebujeme skleněné láhve od vína, barvu na obarvení láhve, lepidlo Herkules, ubrousky s motivem, kameny.

Postup: Opět jsme použili láhve od vína, které jsme natřeli barvou (zbytky Primalexu) a nechali zaschnout. Děti si vybraly ubrousek, který si kolem obrázku upravily. Na zaschlou láhev si označily velikost ubrousku a natřely bílou barvou (latex), po zaschnutí nanesly lepidlo (Herkules) a připravený obrázek opatrně nalepovaly na láhev. Po zaschnutí jsem láhve přestříkala bezbarvým lakem ve spreji, děti si do láhve naaranžovaly nabarvené makovice. Toto byl první výrobek dětí, kde jsme použili ubrouskovou techniku. I když všechny ubrousky nebyly perfektně nalepené, při příštích pracích s touto technikou se děti zdokonalily a výrobky jsou stále lepší a lepší. Naši další činnost s ubrouskovou technikou jsme si vyzkoušeli na kamenech. Hladké a

ploché kamínky jsme omyli, vybrali z ubrousků jednoduché motivy a vystříhali je. Plochu kamene jsme natřeli lepidlem a opatrně přikládali vrchní část ubrousku a uhladili. Procvičili jsme si jemnou motoriku prstů a je pravda, že ne vždy se nám to povedlo napoprvé. Někteří museli znovu kamínek omýt a nalepit obrázek ještě jednou.

5.1.5 Panenky a jejich svět

Obr. č. 15, 16

Před tím, než jsem se pustila s dětmi do práce na těchto výrobcích, sama jsem zkusila vyrobit alespoň polotovar výrobku, abych si byla jistá tím, že to děti opravdu zvládnou. Při této práci nebylo možné děti fotografovat, protože potřebovaly pomoci alespoň v začátku výroby. K výrobě panenek jsou potřeba tři širší drátky, vlna, korálky, knoflíky, drátek na kolečko, slabé drátky a tavící pistole.

Postup: Nejdřív si musíme připravit kostru panenky z drátků. Dva stejně dlouhé na nohy a zároveň trup i hlavu, třetím slabším drátkem připevníme k sobě nohy i trup. Takto zhotovenou kostru panenky začneme vlnou omotávat od hlavy podle toho, jaký chceme její výsledný tvar (kulatý nebo šišatý). Pak omotáváme vlnou drátky – ruce a nohy. Když máme základ panenky omotaný, vybereme si jinou barvu vlny a omotáváme drátky nohou, jinou barvou trup jako triko panenky. Děti si vybraly korálky nebo knoflíky na oči, nos a pusy. Ze slabého drátku si děti vytvořily kolečko na hlavičku, aby si mohly panenku zavěsit třeba na klíče. Postupně jsem pomocí tavící pistole přilepila na panenky děti obličejovou část, kolečka na zavěšení a další výzdobu. Děti si chtěly ještě panenky obléknout do zbytků látek, které máme vždy po ruce. Některé děti ušily panenkám sukénky, některé si je jen zabalily do kousků plyše.

Hodnocení práce: Z počátku jsem se bála, že děti práce nebude dostatečně bavit, ale ujišťovaly mě, že je to „moc baví“. Některé děti si vyrobily při dalších sezeních i celou rodinu panenek. Děti si opět mohly zkusit nové způsoby výroby a jiné materiály, s nimiž doposud nepracovaly. Z hotových výrobků měly velkou radost.

Obr. č. 17, 18

5.1.6 Hlava mého kamaráda

Obr. č. 19, 20

Tato činnost byla pro děti velmi příjemná, dalo by se říci přímo odpočinková. K výrobě potřebujeme kartonový papír, papírový obal od vajec (spodek obalu na oči), lepidlo Herkules, barvu (zbytek pokojové barvy nebo temperové barvy).

Postup: Děti si vystříhnou z kartonu tvar hlavy a přilepí oči vystřižené z obalu od vajec. Když jsou oči přilepené, děti hlavu vybarví podle své vlastní představy. Po

zaschnutí barvy si děti vyberou vlnu na vlasy. Tyto výrobky nám zdobily stěnu naší třídy.

5.1.7 Navlékání korálků, výroba šperků

Obr. č. 21, 22

Navlékání korálků stále patří k oblíbeným činnostem jak ve školní družině, tak i na kroužku. Na kroužku výtvarných činností máme některé velmi rychlé malíře, pro tyto děti mám připravenu práci s drátky a korálky. K této činnosti potřebujeme slabé drátky, korálky, kleště, formičky na cukroví.

Postup: Děti si vytvarují tvar drátku podle vykrajovátko na cukroví. Na další drátek děti navlékají korálky, které postupně s korálky omotávají kolem prvního drátku. Tyto ozdoby děti vyráběly jako drobné dárky pro své nejbližší. Ozdoby si děti namotaly slabým drátkem na špejli a mohly si je dát jako dekoraci ke květinám. Tímto způsobem si děti vyrábějí různé šperky například náramky, náhrdelníky i náušnice. Děti mají opravdu velkou fantazii a vyrábějí šperky, které by nenapadly ani nás dospělí.

5.1.8 Výroba košíčků z barevného lýka

Obr. č. 23, 24

Při zhotovení košíčků jsem se nechala inspirovat knihou, kde byla výroba košíčku popsána. Než jsme se pustili do výroby košíčku spolu s dětmi, musela jsem si opět výrobek sama zkusit vyrobit. Výroba mi trvala asi hodinu. Některé děti pletly košíček po dvě dvouhodinová sezení a naopak asi polovička dětí si vyrobila košíčky dva.

Materiální prostředky: Karton na základ košíčku, barevné lýko více barev, velká jehla nebo pérka na provlékání lýka.

Postup: Jako základ košíčku nám slouží karton. Děti si obkreslí tvar kolečka a pak jej vystříhnou. Uprostřed kartonového kolečka si za pomoci dospělého vytvoří díрку na provlečení lýka. Nejdříve si vyberou dvě barvy lýka na kombinaci košíčku, pak si navlečou na velkou jehlu nebo na pérko lýko, které bude tvořit spodek košíčku. Uprostřed se vytvoří základ způsobem, jako když pavouk tvoří síť. Ve vnitřní části košíčku se lýkem tvoří dno košíčku, střídavě se dokola proplétá lýko. Když je spodek zaplněný lýkem, dítě si vezme dvě jiné barvy lýka a vytvoří boční část košíčku proplétáním lýka. Pokud je hotová boční část košíčku, musí se začistit horní část. Na to je zapotřebí velká jehla a lýko nejlépe v barvě spodku košíčku. Košíček obšijeme lýkem kolem dokola.

Hodnocení práce: Děti se seznámily s lýkem a novými výrobními procesy, přesto si myslím, že tato práce nebyla pro dvacet druháků moc vhodná. Pletení těchto košíčků bych doporučovala provádět s menším počtem dětí.

5.1.9 Práce s modelínou

Obr. č. 25, 26

Při našich pracovních a výtvarných činnostech děti pracují s různými materiály a k oblíbené činnosti také patří práce s modelovací hmotou. Jakmile dětem řeknu, že budeme modelovat, děti jsou nadšené a práce je vždy vydařená. Cílem bylo procvičit zpracování modelovací hmoty vyválením do tenkého dlouhého válečku a z něho tvarovat obrysy ptáka a další tvary. Cíl našeho sezení se nám podařilo velmi pěkně splnit, kromě zadání děti použily svoji nápaditost při vyplnění obrysu zadaného tématu.

5.1.10 Čarodějnice

Obr. č. 27, 28, 29

Při této výrobě si děti mohly vyzkoušet techniku šití při výrobě oblečení pro čarodějnice. Výroba nám trvala dvě sezení. Na výrobek jsme potřebovali zbytky látek, silonové ponožky na výrobu hlavy, vatu jako náplň hlavy, jehlu a nit a malou větev - jako koště pro čarodějnice.

Postup: Nejdříve jsme vyrobili hlavu. Vatu jsme omotali nití (pro zpevnění) a navlékli do silonové punčochy, pak zašili, děti si obkreslily na látku šablonu šatů a šátek pro čarodějnici. Obleček na rubové části rukávového a bočního švu prošily jednoduchým stehem, po obrácení oblečku do lícové části naplnily opět vatou a zašily. Čarodějnici jsme zavázali a připevnili pomocí špendlíků šátek, přišili hlavu k oblečku a vytvořili obličejovou část přilepením očí, vytvořením nosu nebo nakreslením obličeje fixy. Pak již zbývalo čarodějnici připevnit ke koštěti. Nejlepším řešením se nám zdálo přišít k sobě ruce a nohy společně i s koštětem.

Hodnocení práce: Čarodějnice jsou pěknou dekorací a děti z nich mají velkou radost. Nejtěžší částí tohoto výrobku bylo šití (např. jen navlečení jehly, vytvoření uzlíku), ale myslím si, že techniku šití děti využijí i v praktickém životě.

5.1.11 Draci

Obr. č. 30, 31

Několik způsobů výroby draků mám již s dětmi vyzkoušeno. Tito draci nejsou určeni na létání, ale plní funkci dekorace. V družinové třídě jsme se pustili do výroby draka z pytloviny. Inspiraci pro tuto práci jsem získala v jednom obchodě, kde malinké dráčky z látky prodávali.

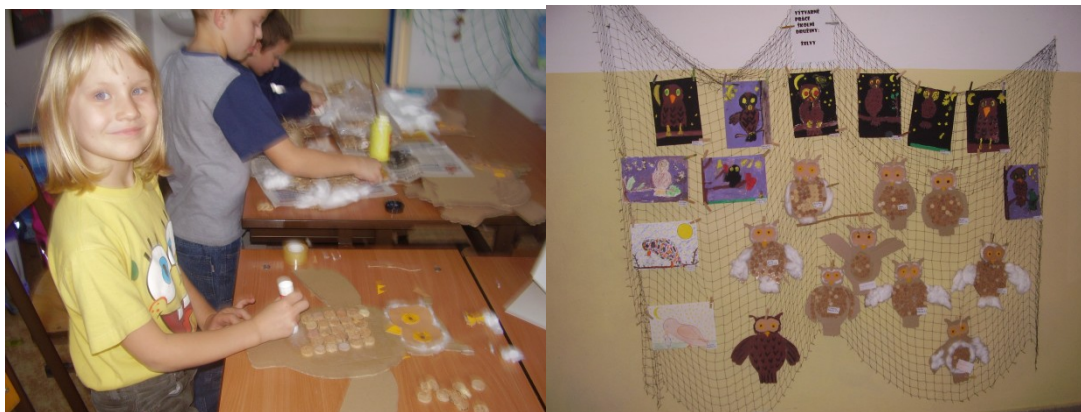
Materiální prostředky: Kartonový papír, pytlovina, provázek, krepový papír, lepidlo Herkules, zbytky barevných papírů, lepenka (průhledná).

Postup: Děti si vystřihnou z kartonového papíru základní tvar draka dle šablony. Z pytloviny se vystřihne drak asi o 2cm větší. Pytlovina se nalepí na karton a

přečnívající okraje pytloviny přehneme a lepíme na zadní stranu (na rub draka); ustříháme dva provázky, které dáme do tvaru T. Nalepíme provázky na zadní stranu draka lepenkou tak, aby delší část provázku vykukovala na spodní části draka pro budoucí ocásek. Nazdobíme draka proužky krepových papírů. Proužky navazujeme nejen na ocásek draka, ale také na boční strany draka a na horní část. Ze zbytků barevných papírů vystříháme drakovi oči, pusku, nos a nalepíme je na vrchní část draka.

Hodnocení práce: Draky vyráběla družinová skupinka „prvňáků“, protože jsme tyto draky vyráběli oboustranné, lepili jsme pytlovinu i z rubové části draka, byla tato výroba pro tuto skupinku složitá. Příště bych volila jednodušší postup. Přesto děti tato práce bavila a hlavně byly spokojené s hotovým výrobkem.

5.1.12Sovy

Obr. č. 32,33

Téma „Sovy“ jsme v družince probírali asi 14 dní. Nejen, že jsme sovy kreslili, ale také jsme si s dětmi přečetli plno zajímavostí.

Materiální prostředky: Kartonový papír, nařezané korkové zátky, vata, lepidlo, zbytky barevných vlnitých papírů.

Postup: Děti si podle šablony tužkou obkreslí tvar sovy a křídel na kartonový papír, poté tento základní tvar vystříhnou. Podle šablony vystříhnou také zobák a oči z barevných papírů. Poté nalepují na tělo sovy nařezané kousky korkových zátek (kousky tvaru kruhu), křídla pod hlavní část sovy (pod tělo), pod zobák nalepíme kousky vaty, oči a na zadní část sovy nalepíme kousek provázku lepenkou tak, abychom si sovu mohli pověsit na stěnu jako dekoraci.

Hodnocení práce: Výroba sov měla u dětí velký úspěch, protože byla jednoduchá a děti bavila. Výrobky potom zdobily nástěnku naší školy. Děti se při této výrobě seznámily s korkem a zjistily, jakým způsobem se dá použít. Z bezpečnostních důvodů děti dostaly korkové zátky již nařezané.

5.1.13 Velikonoční vejce (skupinová práce)

Obr. č. 34

Naše družinová třída se zúčastnila soutěže o nejhezčí velikonoční vejce, tuto soutěž pořádal Hypermarket Interspar a my jsme se do ní přihlásili se skupinkou dvaceti prvňáků.

Sledované cíle: Cílem bylo rozvíjet tvořivost dětí. Tvořivost se u dětí nerozvíjí, pokud nezařazujeme takové náměty, při nichž děti hledají svá vlastní řešení bez použití šablony a napodobovaného vzoru. Aby děti mohly plně rozvíjet svou představivost a mohly se pokusit o vlastní originální řešení, musí být nejdříve seznámeny s materiálem a jeho vlastnostmi, námětem práce a s tím, co přesně budeme dělat. Zároveň musí zvládnout pracovní postupy a práci s pomůckami a nástroji.

Při pracovních činnostech je třeba věnovat pozornost vzájemné spolupráci mezi žáky. Zavedením **skupinové práce** a společně řešených pracovních úkolů rozvíjíme u dětí pocit sounáležitosti, odpovědnosti za kvalitu společné práce a podporujeme účelnou vzájemnou komunikaci a sociální vztahy mezi dětmi.

Materiální prostředky: Karton ve tvaru vejce, krepový papír, zbytky plyše, lepidlo (Herkules).

Postup: Děti si tužkou na karton ve tvaru vejce předkreslí tvary, s kterými chtějí pracovat. Dál již děti pracují samy bez mé pomoci. Samy vystříhnou kus plyše, který nalepí na karton a na volné místo nalepují kousky krepového papíru ve tvaru kuřete.

Hodnocení společné práce: Tato skupinová práce přinesla dětem nové zkušenosti, hlavně zodpovědnost za dobře vykonanou práci, organizovanost, sounáležitost a radost z výsledku práce. Hlavní motivací této společné práce dětí bylo vytvořit co nejhezčí vejce a vyhrát hlavní cenu.

5.1.14 Vytvoření vánoční výzdoby do vestibulu školy: Mikuláš, čert, anděl

Obr. č. 35, 36

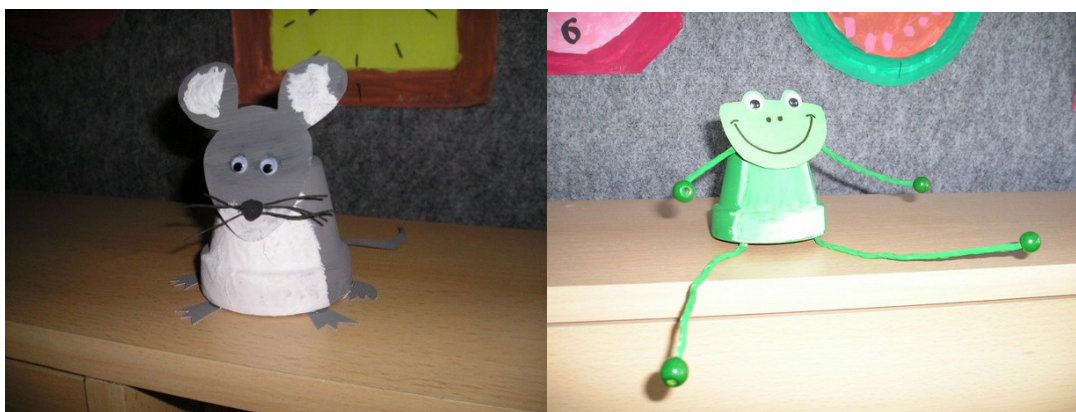
Vedení školy mě před Vánocemi v rámci výtvarného kroužku pověřilo výrobou vánoční výzdoby. Společně s dětmi jsme vytvořili postavy Mikuláše, čerta a anděla v nadživotní velikosti. Zpočátku jsem přemýšlela, jakým způsobem vytvořit hlavy těchto postav, aby po pracovní a finanční stránce nebyla výroba příliš náročná. Vzpomněla jsem si na výrobu hlavy koček ze skleněných lahví, které jsme s dětmi na kroužku již vyráběli. Nejprve jsem si výrobu jedné hlavy vyzkoušela sama.

Materiální prostředky: Tři papírové trubky od koberců (krk), staré noviny, alobal, tapetové lepidlo, barva na hlavy (zbytky primalexu), zbytky tmavé plyše na hlavu čerta, staré oblečení pro postavy, křídla a vlasy pro anděla.

Postup: Základem hlavy je krk z papírové trubky, na který tvoříme hlavu z novinového papíru zpevněnou alobalem, omotaným kolem dokola. Na takto vytvořený základ hlavy tvoříme rysy obličeje pomocí ubrousků a tapetového lepidla. Z ubrousků vytvoříme uši, nos a ústa, které tapetovým lepidlem připevňujeme na obličej postavy. Čertovi na hlavu připícheme dva ohnuté dráty (základ rohů), a postupně na dráty přilepíme ubrousky. U takto připevněných rohů se nemusíme obávat, že by upadly. Po zaschnutí hlav (asi po dvou, třech dnech) jsme hlavy natřeli „tělovou“ barvou a nechali zaschnout. Zatímco nám usychaly hlavy, připravili jsme pro naše pohádkové postavy těla. Na tělo čerta je potřeba starý svetr, kalhoty, ponožky a rukavice. Svetr s kalhotami jsme sešili velkou jehlou a pevnou nití k sobě a pak naplnili tělo čerta zmuchlanými novinami. Po naplnění těla jsme k němu přišili vycpané ponožky a rukavice. Tímto způsobem jsme vytvořili i těla pro anděla a Mikuláše. Na Mikuláše jsme použili bílé tričko s dlouhým rukávem a plášť jsme ušili ze starého prostěradla. Po zaschnutí hlav děti dokončily nabarvení obličejových částí pomocí temper, nalepení vlasů ze zbytků černé plyše čertovi, zhotovení čepice pro Mikuláše a nalepení zlatých vlasů andělovi. Po dokončení práce jsme upevnili hotové výrobky do vestibulu školy.

Hodnocení společné práce: I když tato práce vypadala zpočátku složitě, spolu s dětmi jsme si hravě poradili. Při této činnosti jsem si uvědomila, že mne i děti baví vymýšlet a vyrábět něco nového.

5.1.15Zvířátka z květináčů

Obr. č. 37, 38

K výrobě zvířátek z malých květináčů jsme použili již použité starší květináče, které vzhledově nevypadaly dobře. Před použitím jsme je jemným brusným papírem obrousili.

Materiální prostředky: Malé květináče, barva na nátěr květináčů, bezbarvý lak, barevné papíry, pohyblivé oči, drátky, lepidlo, lepicí pistole, dřevěné korálky, brusný papír.

Postup: Očištěné květináče přetřeme temperovou barvou podle zbarvení zvířátka, které si děti vyberou (např. prasátko růžovou barvou, žabu zelenou aj.). Po zaschnutí barvy se květináč přetře bezbarvým lakem. Při práci musíme větrat, aby děti zbytečně nedýchaly výpary z laku, a zároveň dbáme na správné vymývání štětců. V době, kdy květináče zasychají, děti připravují hlavu zvířete. Podle šablony z barevného vlnitého papíru obkreslí tvar hlavy a vystříhnou ho. Na hlavu dolepí oči a fixem dokreslí zbytek obličejové části. Z drátků si připravíme ruce a nohy, které na zaschlé květináče přilepujeme pomocí tavící pistole. Protože ve výsledku bude tělo zvířete (květináč) položeno na podložku širší částí, obličej zvířete nalepíme na užší stranu květináče, dovnitř vlepíme nohy a pod hlavu ruce. Na konečky nohou i rukou mohou děti navléknout dřevěné korálky, které můžeme připevnit také pomocí tavící pistole.

Hodnocení práce: Při této činnosti děti poznaly nové pracovní postupy, zjistily, jak se dají využít staré ošklivé květináče a jak si vytvořit pěknou dekoraci. Práce byla jednoduchá a děti bavila, zdlouhavé bylo pouze čekat na zaschnutí květináčů, propříště bych proto volila připravit rychlejší dětem další práci.

5.2 Výrobky z přírodních materiálů

5.2.1 Práce s přírodním materiálem (listy)

obr. č. 39, 40

Listy stromů patří k nejvděčnějším přírodním materiálům. Sbírat listy venku v přírodě společně je příjemné a nejen pro děti i zajímavé. Při vycházce děti rády soutěží v poznávání listnatých a jehličnatých stromů. S listy navíc můžeme pracovat celý rok, pokud si je vhodně vylisujeme a uskladníme. Při práci s listy mohou děti pracovat jednotlivě nebo ve skupinách.

Postup: Pro práci jednotlivců si děti rozdají čtvrtky formátu A4 a tužkou načrtnou podle zadání například kmen stromu nebo postavu. Po navržení tvaru obrázku ho začnou vybarvovat pastelkami, vodovými barvami nebo temperami. Po zaschnutí barev začnou děti nalepovat vybrané listy na korunu stromu nebo na sukýnku postavy, kterou si vytvoří. Pro práci ve skupinkách musíme zvolit vhodnou velikost podkladového papíru. Skupinově pracujeme zpravidla ve dvojicích nebo trojicích.

Pěkné jsou také obrázky s použitím tuše. Tuš, kterou opatrně vylijeme na čtvrtku, použijeme pro vytvoření kmene stromu. Tuš děti rozfoukávají, dokud nám nevznikne krásný kmen s větvemi. Po zaschnutí tuše děti nalepují na korunu stromu vylisované listy. Okolo stromu nalepí z proužků barevných papírů rámeček.

5.2.2 Herbáře

Obr. č. 41, 42

Při vycházkách jsme společně s dětmi nasbírali několik druhů lučních rostlin, které jsme pojmenovali a pak o nich vyhledali v odborné literatuře další informace. Rostliny jsme dali vylisovat. K výrobě herbáře nám stačí čtvrtka formátu A4, lisované rostliny, slabá folie a průhledná lepenka nebo lepidlo.

Postup: Každé dítě si vezme čtvrtku a na ni rozmístí vylisované rostliny, které přilepí lepidlem nebo lepenkou. Pod rostlinky děti napíší názvy a takto zhotovený list herbáře vloží do folie. Výroba herbáře trvá asi půl hodiny, na kroužku proto musíme mít připravené další výtvarné činnosti.

5.2.3 Šnečí ulity

Obr. č. 43, 44

Před Vánocemi vyrobily děti pro své rodiče dárečky ze šnečích ulit. O různých druzích šneků se dozvěděly z dětské encyklopedie.

Materiální prostředky: Vyvařené čisté ulity, temperové barvy, bezbarvý lak, slabý drátek a proužek kůže nebo provázek.

Postup: Šnečí ulitu děti přetřou temperovou barvou, po zaschnutí na ulitu nakreslí slabým štětcem drobné motivy. Jakmile ulity uschnou, natrou se bezbarvým lakem. Během práce dbáme na bezpečnost dětí a při práci s lakem dostatečně větráme. Dětem připravíme nastříhané drátky pro háčky na ulity a učitelka je přilepí (k vnitřní části ulity) pomocí tavící pistole. Děti provléknou očkem háčku proužek kůže nebo provázek. Hotový dáreček vloží do dárkové krabičky, kterou si samy vyrobily.

Hodnocení práce: Děti byly při práci spokojené nejen s tím, že budou mít dárky pro své blízké, ale i s tím, že na sebe patřičně hrdé byly z dobře vykonané práce.

5.2.4 Vánoční dekorace z pyramidy se sušeným ovocem a kořením

Obr. č. 45

Předvánoční čas si žádá výrobu různých vánočních výzdob a dekorací. Jednu takovou děti vyrobily jako pyramidu z kartonového papíru, na kterou děti postupně nalepovaly sušené ovoce, koření.

Materiální prostředky: Kartonový papír, lepidlo Herkules, lepenka, tavicí pistole, sušené citrusové plody a koření.

Postup práce: Děti obkreslí podle šablony na kartonový papír základní tvar pyramidy, obrysy vystříhnou, pyramidu poté v rozích zohýbají a boční strany pyramidy slepí lepidlem. Vnitřní části pyramidy se zpevní lepenkou. Na vnější část pyramidy děti přilepují sušené ovoce a koření, možno i s pomocí učitelky.

Hodnocení práce: Nejtěžší bylo lepení bočních částí kartonu, ostatní práce probíhala za poslechu vánočních koled bez problémů. Děti měli možnost seznámit se s novými materiály a jinými pracovními postupy než doposud.

5.3 Výtvarné výrobky s použitím barevných nebo krepových papírů

5.3.1 Zdobení dřevěných rámečků na fotografie

Obr. č. 46, 47

Na výtvarném kroužku si děti samy vybraly způsob, jakým si vyzdobí dřevěný rámeček. Tato činnost byla původně zamýšlena spíše jako vedlejší, myslela jsem si, že děti rámeček jen nabarví temperovou barvou a po jejím zaschnutí rámeček přetřeme bezbarvým lakem, ale některé děti chtěly pracovat svým způsobem. Výsledky činnosti mě příjemně překvapily. Zadané téma obrázku v rámečku znělo „moje rodina“, ale některé děti nechtěly kreslit rodinu, ale květinu.

Materiální prostředky: Dřevěné rámečky, temperové barvy, krepové papíry, zbytky tapet, voskovky.

Postup: Rámeček děti nabarví temperovou barvou nebo si na něj nalepí proužky krepového papíru, tapety a zbytek dotvoří podle své fantazie. Po dokončení rámečku si na čtvrtku (velikost vnitřní části rámečku) pastelkami nebo voskovkami nakreslí obrázek. Hotový výrobek si děti odnášejí domů jako dárek pro své nejbližší.

Hodnocení práce: Činnost byla volná, děti použily hlavně svojí tvořivost. Motivací dětí bylo udělat svými výrobky radost svým nejbližším.

5.3.2 Tukani

Obr. č. 48, 49

Tématem „Tukani“ jsme se zabývali v zimním období, v čase, kdy se všichni těšíme na probuzení přírody a rádi bychom rozveselili stěny naší školy. Někdo měl práci hotovu za jedno sezení a někdo za dvě až tři sezení na našem výtvarném kroužku. Každé dítě pracovalo svým tempem, ti rychlejší potřebují další činnost, proto je důležité mít připravenou další práci, aby se děti nenudily.

Materiálové prostředky: Kartonový papír, čtvrtka formátu A3, proužky tapet nebo barevné papíry, krepové papíry, lepidlo Herkules.

Postup: Děti si na střed kartonového papíru nalepí čtvrtku a na okraje ve stejné barvě proužky tapety nebo barevného papíru ve tvaru rámečku. Na střed čtvrtky děti obkreslí tužkou šablonu tukana. Na obrys nalepují malé kousky krepového papíru, který zmačkají do tvaru kuličky. Čím menší kulička, tím byla práce náročnější na trpělivost dětí a čas.

Hodnocení práce: Tito barevní tukani nás vítali na chodbě školy, byli moc vydaření. Opět se projevila šikovnost dětí z výtvarného kroužku. Při této činnosti měly děti možnost procvičit si jemnou motoriku, vyzkoušet nové způsoby práce a zjistit, jaké krásné výrobky se dají „vykouzlit“ pomocí krepového papíru.

5.3.3 Motýli

Obr. č. 50, 51

Motivy motýlů jsme se ve školní družině zabývali několik dní, nejen že jsme motýly kreslili, lepili, dozvěděli se o nich různé zajímavosti pomocí dětské encyklopedie, ale také jsme si s dětmi, prvňáky, na motýly hráli. Snažím se děti vést k tomu, aby se více dívaly kolem sebe, všímaly si okolí, přírody. Naše barevné motýly jsme vyráběli ze zbytků barevných papírů.

Postup: Děti si na čtvrtku samy navrhly tvar motýla, který tužkou slabě naznačily. Ze zbytků barevných papírů si vybraly vhodné kousky, které trhaly na ještě menší kousíčky a přilepovaly je podle své fantazie. Vznikli pěkně barevní motýli.

Hodnocení práce: Děti si procvičily jemnou motoriku trháním a lepením papírů. Výroba motýlů byla velmi jednoduchá a děti bavila.

5.3.4 Domy, města

Obr. č. 52

Výroba z barevných papírů je vděčné téma.

Děti sestavovaly z barevných tvarů domy, stromy aj.

Postup: Děti si připravily čtvrtku formátu A4, stříhaly z barevných papírů různé tvary, které pak sestavovaly do obrazců domů se zahrádkou. Sestavené obrazce pak nalepily na čtvrtku.

Hodnocení práce: Při této práci si děti zopakovaly názvy geometrických tvarů, procvičily si práci s nůžkami, lepení, použily tvořivost a fantazii.

5.3.5 Větrníky, květiny

Obr. 53

Družinová třída, složená z žáků třetí třídy, vyráběla z barevných papírů větrníky a různé druhy květin.

Postup: Nejdříve jsme na barevný papír obkreslili podle šablony větrník nebo dvě části květiny, vystříhali a pak jsme u větrníků protilehlé strany slepili ke středu větrníku. Vnitřní část květin děti přilepily na vnější část.

Hodnocení práce: Děti si opět procvičily manuální zručnost a trpělivost při slepování protilehlých stran větrníků. Práce byla volná, odpočinková, vhodná i pro mladší děti, např. první ročníky.

5.3.6 Mikuláš

Obr. 54, 55

V předvánočním čase vytvořily děti Mikuláše ze zbytků barevných papírů a vaty.

Postup: Děti vystříhovaly z papírů části těla i doplňků Mikuláše, které si rozložily na modrém podkladu a poté lepily. Po nalepení vousů z vaty děti dokreslily obličejovou část Mikuláše fixem nebo výraznou pastelkou.

Hodnocení práce: Děti „vykouzlily“ Mikuláše během jedné hodiny. Měly radost ze svých výrobků a byly motivovány hlavně tím, že za nimi jistě tento hodný Mikuláš přijde a něco dobrého jim přinese.

5.3.7 Sněhuláci

Obr. č. 56, 57

Při zimních radovánkách děti rády dovádí na sněhu a rády stavějí sněhuláky. My jsme sněhuláky nejen kreslili, ale vyráběli jsme také papírové sněhuláky přilepené na špejli.

Materiálové prostředky: Bílá čtvrtka, barevné papíry, špejle, lepidlo, fixy.

Postup: Na čtvrtku děti tužkou nakreslí dva stejné obrysy sněhuláka, které vystříhnou a z barevných papírů jim poté vystřihají další doplňky. Na základní části sněhuláků, které předtím vystřihly, přilepí děti na hlavu kastrol a na obličejovou část nos. Do rukou pak dodají sněhulákům koště. Černým fixem dokreslí knoflíky, oči a pusy.

Hodnocení práce: Tento jednoduchý výrobek u dětí rozvíjí manuální zručnost a jemnou motoriku.

5.4 Výtvarné výrobky s využitím textilií

Na výtvarném kroužku pracují děti s velkou škálou materiálů. Mým cílem je dát jim příležitost vyzkoušet si různé činnosti a rozvíjet dovednosti v práci s různými materiály. Tím se dětem rozvíjí jemná motorika, manuální zručnost, rozvíjíme koncentraci, tvořivost a hlavně trpělivost. Neméně důležité je pro mne i to, že mají ze svých výrobků radost.

5.4.1 Výrobky z plyše a látek

1. Hlava zvířete

Obr. č. 58, 59

Na výtvarném kroužku jsme vyráběli hlavy zvířat. Děti nejčastěji volily medvěda, kočku nebo koně.

Materiální prostředky: Čtvrťka, plyš a lepidlo Herkules, barevné lýko a tavící pistole.

Postup: Děti na čtvrťku nakreslí tvar hlavy zvířete, který vystříhnou. Tento tvar si obkreslí na rubovou část plyše a vystříhnou. Tvar hlavy vyrobený ze čtvrťky a rubové části plyše se přilepí k sobě, děti vystříhnou z jiných odstínů plyše oči, čumáček nos a dolepí obličejovou část. Z kousků lýka připraví fousy, které učitelka přilepí pomocí tavící pistole pod čumáček medvěda nebo kočky.

Hodnocení práce: Výroba děti velmi bavila, bylo těžké je od práce odtrhnout, i když nás čas již tlačil. Děti se seznámily s novým materiálem - plyšem a zjistily, jaké se dají s pomocí tohoto materiálu vytvořit pěkné dekorace. Samy vymýšlely tvar hlavy, který pak přenesly na čtvrťku a na plyš. Při výrobě zapojily své kreativní myšlení a tím vznikly různé, nápadité hlavy zvířat.

2. Plyšové srdíčko, hlava kočky, plyšová zvířátka

Obr. č. 60, 61

Ve školní družině jsme před Vánocemi šili srdíčka z plyše a jiných textilií, která jsme pak plnili vatou. Tato práce je mnohem obtížnější než jen prosté lepení, ale děti se moc snažily a dílo se jim dařilo.

Postup: Děti stříhaly z látky dva stejné tvary srdíčka podle šablony. Tyto dva tvary k sobě sešpendlily a sešily jednoduchým obnitkovacím stehem. Když se šití chýlilo ke konci, nechaly nesešitý otvor, kterým naplnily srdíčko kousky molitanu nebo

vaty. Po naplnění došily zbývající část srdíčka. Vznikl malý polštářek, který dostal ozdoby v podobě mašliček aj.

Hodnocení práce: Některé děti šily poprvé v životě. Šití je velmi bavilo, byla to pro ně nová činnost. Příjemně mě překvapili i chlapci, kteří se této činnosti nebáli. Hlavní motivací dětí bylo vytvořit hezké dárky k Vánocům pro rodiče.

Obr. č. 62, 63, 64

3. Obrázky domečků, zimní krajiny

Obr. č. 65, 66

Žáci druhých tříd na výtvarném kroužku vyráběli s pomocí tapet a textilií obrázky domečků a přírody v zimním hávu.

Materiální prostředky: Kartonový papír, tapety (nejlépe dvou barev), různé kousky látek, lepidlo.

Postup: Děti si vybraly barevnou tapetu, kterou nalepily na kartonový papír, z jiné tapety pak vytvořily rámeček obrázku. Na takto zhotovený podklad pak

vystřihovaly z různých kousků látek tvary domečků, stromů a mraků. Některé děti napadlo vylepšit obrázek nalepením vaty jako sněhu, aby se zviditelnila zima.

Hodnocení práce: Děti měly možnost vytvořit si obrázek s textilními materiály. Tato práce měla veliký úspěch, děti pracovaly s chutí a opět se ukázala jejich šikovnost a kreativita.

4. Obrázky na volné téma, použití různých materiálů (textil, barevné papíry, tapety, korálky)

Obr. č. 67, 68

Tuto práci jsme dělali ke konci školního roku. Myslím si, že by děti měly dostávat příležitosti vytvářet někdy něco podle svého, a proto ráda po tématech, která jsou zadána, dávám možnost zvolit si také témata volná. Děti mě vždy příjemně překvapí svými výtvy.

Materiální prostředky: Kartonový papír, tapety, barevné papíry, textilie, korálky, lepidlo.

Hodnocení práce: Volné téma jsme zpracovávali již podruhé, a proto měly děti s touto činností určité zkušenosti. Samy si mohly vybrat téma obrázku a projevíly se zde zájmy dětí, co je baví a k čemu budou možná v budoucnu směřovat. Některé děti vytvořily pohádkové postavy, někteří navrhli krásné oblečení nebo pěkné domečky.

5.5 Výtvarné práce s použitím různých druhů kreslicích technik

Osvojit si výtvarnou techniku tak, aby se stala platným nástrojem výtvarného vyjádření, je náročné. Nezvyklé materiály, nástroje a formáty mohou u dětí vyvolat pocit nejistoty. Ponor do vlastních myšlenek také přináší neobvyklé pocity. Pocity neznáma a nejistoty podněcuje jejich zvědavost a zájem. Může ale také negativně ovlivnit sebevědomí labilních jedinců. Je proto třeba hledat způsoby, jak předcházet nejistotě dětí, především se snažit s každým žákem výtvarně spolupracovat. Výtvarná výchova nabízí velkou škálu kresebných technik. **Technika kresby suchou stopou** zahrnuje kresbu tuhou, uhlem. Dítěti připadá přirozené vést linii, vytvářet šrafury. Spojení tužkové kresby s jinými výtvarnými technikami je poměrně omezené. Zatímco kresba uhlem je vhodná pro kombinování s jinými technikami. Uhlová kresba například zvýrazňuje pozadí, jemné stíny rozetřeného uhlu mohou doplnit stopu rudky, pera nebo dřívka. **Technika kresby mokrou stopou** zahrnuje ty kreslířské techniky, které využívají pera, dřívka nebo brku a tuše či inkoustu. Mladším žákům dělá potíže držení pera, proto je vhodné zařadit před kresbou perem kresbu dřívkem. Dítě získá pocit sebedůvěry a dokáže se později lépe soustředit na správné držení pera.

5.5.1 Malba

*Ze všech výtvarných umění má oblast malířství nejvíce druhů technik, nejvíce možností zobrazovat nejen to, co kolem sebe vidíme, ale i to, co si dovedeme představit ve fantazii. Výtvarný umělec – malíř se vyjadřuje barvou v ploše. Může znázornit perspektivními prostředky ilusi prostoru, vyvolat dojem objemovosti, zejména zobrazuje-li výjev ze života (figurální motivy, podobizny, krajiny apod.) **Malířské techniky volné malby:** Barvy, které užívají malíři i ty, které využíváme my ve školní*

praxi, jsou směsí barviva nebo běloby a barvicí hmoty s tzv. pojidly. Tato pojidla jsou pro kvalitu barev velmi důležitá, jednak proto, že slouží ke spojení jednotlivých složek barviva, ale i proto, že podmiňují jejich přilnavost k podkladovému materiálu. Barvy se rozdělují na průsvitné, polokrycí a krycí. (Hejný, 1990, str.29)

5.5.2 Kreslení akrylovými a temperovými barvami

Malba temperou je nejvýznamnější malířskou technikou užívanou ve výtvarné výchově. Poskytuje neomezenou možnost mísit odstíny a přiblížit se tak k barevnosti našeho světa nebo k vyjádření pocitů a představ. Čím více barevných tónů dítě objevuje, o to lépe se seznamuje s jejich výrazovými účinky a později je záměrně vyhledává. Kombinování malby temperou s jinými malířskými technikami nebývá časté. Temperové barvy jsou výrazné a účinky jiných materiálů potlačují.

obr. č. 69, 70

Temperové barvy jsou plně krycí. Temperové barvy umožňují plynulé, souvislé tahy štětcem, řídkou barvou se spíše podmalovává, hustou se práce dokončuje. Protože jsou tyto barvy plně krycí, může se při práci provádět i rozsáhlejší korekce. Pro výsledný malířský efekt může být i několikeré nasazení barev ku prospěchu. Technika však nedovoluje roztírání jedné barvy do druhé, protože nanesené barvy rychle schnou. Maluje se štětci kulatými i plochými, vlasovými i štětinovými. Velikost štětců volíme podle charakteru malířské studie. Pro běžné školní práce prováděné převážně vodovou temperou se využívá jako podkladů kreslicí nebo i silnější balicí papír. (Hejný, 1990, str.32)

1. Můj dům

Obr. č. 71, 72

Na výtvarném kroužku děti kreslily na téma „Můj dům“ s použitím akrylových barev. Děti samy navrhly dům podle svých představ. Po nakreslení domečku zhotovily rámeček z kartonového papíru a plochu rámečku vybarvily temperovými barvami. Po zaschnutí rámeček přilepily na okraje obrázku.

2. Domečky v zimě

Obr. č. 73, 74

Domečky v zimě kreslila družinová třída složená z žáků druhé třídy. Děti kreslily vodovými barvami na šedý papír formátu A4 zasněženou chaloupku.

3. Barevní ptáčci, ježci, kočky

Obr. č. 75, 76, 77

Tyto výrobky vyráběla družinová třída prvního ročníku. Z kartonového papíru si děti podle šablony obkreslily tužkou základní tvar ptáčka, křídla nebo ježka. K vybarvení použily temperové barvy. Vznikli krásně barevní ptáčci a ježci.

Při kreslení koček děti dostaly velké kartonové papíry (formát 50/90cm), na které opět kreslily temperovými barvami. Měly tak možnost vyjádřit své výtvarné nadání na velké ploše. I zde se opět projevila dětská fantazie a představivost.

4. Lodě

Obr. č. 78

V družinové třídě jsme k tématu „Lodě“ uskutečnily soutěž o nejhezčí obrázek lodi. Zpočátku se účastnilo jen pár dětí, nakonec však kreslili všichni. Motivací pro ně byla patrně výhra hlavní ceny. Děti kreslily temperami, pastelkami nebo fixy. Po

zhotovení obrázků postupně hodnotily výtvary a jednotlivým obrázkům dávaly hlasy. Obrázek s nejvyšším počtem hlasů zvítězil.

Sytost a pestrost všech čistých barev můžeme zcela tlumit nepestrými barvami, to znamená šedou, bílou a černou. Mladší děti se často mýlí, považují-li za jediné správné ty barvy, které pociťují jako pestré a syté. „Ušpiní-li“ je, polekají se, že udělaly chybu. Dětem je třeba vysvětlit, že všechny méně pestré, nesyté či zakalené odstíny bývají v obrázku výborným prostředím právě pro výraznější záření a vyniknutí sytých pestrých tónů. Jde o sytostní kontrast, který děti chápou spíše jako protiklad, mezi pestrými a méně pestrými barvami. (Cikánová, 1993, str. 52)

Poučení o barevném komponování by mělo vést děti k potřebě spontánního výtvarného projevu. Po každém ukončení práce bývá dobrým zvykem vystavit obrázky vedle sebe a vyprávět si o nich. Děti obvykle nejdříve hovoří o tom, co je na obrázcích namalováno. Obtížněji se vyjadřují k tomu, jak je obrázek namalovaný, proč malba působí tak živě, pestrě, divoce, nebo naopak klidně nebo smutně. (Cikánová, 1993, str. 59)

5. Ovoce a zelenina

Obr. č. 79, 80

Děti kreslily zátiší sestavené z „barevné zeleniny“. Na čtvrtku načrtly základní tvary zeleniny, které pak obtáhly černým fixem. Zeleninu vybarvily suchými pastely. Nejen že jsme zeleninu kreslili a povídali si o tom, jak je zdravá a že je jistě lepší svačinkou než sladkosti, ale po nakreslení obrázků děti zeleninu nakrájely a pak si na ní pochutnaly.

S pastely se pracuje poměrně lehce, přechody mezi jednotlivými tóny se mohou změkčit roztíráním prsty nebo hadříkem. Vzájemným roztíráním vznikají navíc nové barevné tóny. Je možné pracovat i ve více vrstvách, při čemž předcházející vrstva se fixuje, aby prášek (pigment) neopadával z papíru. Fixováním však ztrácí na barevnosti. Tomu se zabrání tím, že se poslední pastelová vrstva již nefixuje. Pastelové malby vynikají jasností tónů, svěžestí barev a měkkostí. Poznáme je na první pohled, protože působí jako sametové. (Hejný, 1990, str. 30)

6. Indiáni

Obr. č. 81, 82

Indiánskou tematikou jsme se zabývali na výtvarném kroužku. O indiánech jsme se dozvěděli různé zajímavosti z dětské encyklopedie, např. čím se živili, jak trávili svůj volný čas, nebo v jakých obydlích žili. Poté děti kreslily indiány temperami. Mohly si vybrat i techniku kreslení prsty, ale většina jich dala přednost kreslení štětci.

7. Stromy

Obr. č. 83, 84

Stromy jsou vděčným tématem. Stromy můžeme kreslit v každém ročním období a pokaždé jinak. Na jaře děti kreslily stromy v atriu školy. Květy těchto stromů vypadaly jako z růžové vaty. Kmeny stromů děti kreslily voskovkami, korunu stromů a pozadí dokreslily vodovkami.

Podzimní stromy kreslily děti vodovkami. Zde děti použily svou představivost, protože kreslily strom celý i s kořeny a s živočichy, kteří žijí pod zemí. Zimní stromy děti kreslily voskovkami.

Kresba přírodnin dle představ

Při zobrazování přírodních útvarů (jejich strukturálních a vegetativních zvláštností) se neomezujeme jen na tradiční kresebné studie přírodnin. V další fázi výtvarné práce směřujeme k základním a podstatným vnitřním růstovým a strukturálním principům, kdy využíváme kreslení z představy, při kterém se podstatnou měrou uplatní výtvarná paměť, představivost a fantazie. Fantazie je schopnost kombinovat pamětní obrazy (představy), a obdařovat předmětnou skutečnost vlastnostmi, které ve skutečnosti nemá. „Výtvarná fantazie“ má své specifikum ve schopnosti odpoutat se od vizuálních podnětů objektivní reality a vydat se do neznámých a neprobádaných končin, prostorů, tvarů, barev a jevů. „Fantazijní činnost“, která přetváří a spojuje tvary i barvy věcí ať na ploše nebo v prostoru do sestav, které nelze měřit objektivním pohledem na svět nebo které v přírodě vůbec neexistují, nazýváme také obrazotvorností

(imaginaci). Vyjádření představ také vyžaduje nápaditost, tvořivý přístup i určitou technickou dovednost a vynalézavost. (Hejný, 1990, str. 76)

8. Rozkvetlá louka, květiny

Obr. č. 85, 86

Na společné procházce s dětmi jsme si všímali rozkvetlých květin a také si pověděli jejich názvy. Některé květiny jsme si dali ve třídě do vázy a děti se pustily do kreslení. Nejdříve vodovkami na navlhčenou čtvrtku kreslily rozkvetlou louku s pampeliškami - na zelenou trávu „zapouštěly“ žlutou barvu pampelišek. Květiny byly kresleny na bílou čtvrtku temperami.

Kresba přírodnin

Při kresbě podle přímého názoru cvičíme uvědomělé pozorování, postupně dojdeme k automatickému registrování vzájemných vztahů částí (jednotlivostí) mezi sebou i k celku. V průběhu práce soustavně cvičíme výtvarnou paměť (schopnost vybavit si podstatné jevy a detaily ve vztahu k celku), protože jinak bychom nemohli rozvíjet výtvarnou fantazii. Průběžně systematicky rozvíjíme estetickou vnímavost zraku a osvojujeme si soubor pracovních návyků a postupů. Srovnávání nakresleného s modelem, ale i jednotlivých částí kresby mezi sebou i ve vztahu k celku je dalším významným požadavkem. Nespokojujeme se jen s mechanickým přepisem viděné reality, ale klademe vždy důraz na aspekt výtvarně tvořivý. Zásadně si při kresbě slabě nepředkresluje tužkou. Vytahování předkreslené přírodniny např. perem a tuší ji zbavuje lehkosti, živosti a výtvarné působivosti. Takové kresby jsou neosobní a nenapovídají nic o kreslířské individualitě. Zvoleným materiálem pracujeme vždy přímo, i když některé části nebo detaily musíme postupně opravit přesnější linií.

Hledání výsledné linie nevadí, často spíš účinu práce prospívá. Pokoušíme se kreslit různými materiály a ty v zásadních rysech zvládnout. Kreslíme tužkou, perem (i obráceným - umožňuje kreslit slabší stopu), vlasovým štětcem, seříznutým nebo zašpičatělým kolíčkem apod. (Hejný, 1990, str. 74)

9. Sluníčka

Obr. č. 87, 88

Sluníčka kreslily děti vodovkami. Použily „teplé barvy“, kterými ve středu čtvrtky vytvořily kruh sluníčka a okolo další barevné kruhy. Po zaschnutí barvy děti zvýraznily tvar, paprsky i obličejovou část sluníčka tuší. Některé děti kreslily tuší od sluníčka směrem ven květiny.

Sluníčka, avšak jiným způsobem, vyráběla také družinová třída prvňáků. Nejdříve si děti obkreslily tvar slunce na čtvrtku, ten si vystříhly a pomalovaly žlutou barvou. Po zaschnutí po obvodu kolečka nalepovaly nastříhané kousky vlny místo paprsků a na okraje sluníčka korálky jako ozdobu. Oči, pusy a obočí děti nalepily také z vlny. Výroba byla jednoduchá a děti moc bavila.

10. Sloni

Obr. č. 89, 90

Slony kreslily děti na výtvarném kroužku temperovými barvami. Nejdříve si obrázky slonů prohlédly v dětské encyklopedii, kde jsme si také přečetli nějaké zajímavosti, které děti příjemně naladily ke kresbě. Po zaschnutí barev děti zvýraznily obrysy slonů tuší. Obrázky se dětem povedly, některé z těchto obrázků se zúčastnili soutěže o nejhezčí výkres prvních a druhých tříd pořádané na naší škole.

11. Pohled z okna

Obr. č. 91, 92, 93

Dalším tématem na kroužku výtvarných činností byl „Pohled z okna“. Děti kreslily na čtvrtku formátu A3 temperovými barvami, co by si přály vidět z okna jejich domů. Tyto obrázky jsme kreslili v zimním období, sněhu venku moc nebylo, tak si některé děti přály vidět samy sebe v záplavě sněhu. Vznikly pěkné obrázky, které si děti zvýraznily tuší aplikovanou pomocí dřívka.

12. Prázdninový obrázek

Obr. č. 94, 95

Obrázek z prázdnin děti kreslily hned na začátku školního roku, kdy byly ještě plné zážitků z dovolených. Děti na čtvrtku kreslily temperami nebo vodovými barvami celou svou rodinu, moře nebo jiné zážitky z prázdnin. Po nakreslení obrázku nalepovaly mušle na okraje kartonového papíru. Mezi mušlemi vznikly bílé mezery, na které děti nanasly lepidlo a posypávaly je pískem. Tímto způsobem vznikl pěkný rámeček, do nějž si děti nalepily prázdninový obrázek. Tato výtvarná práce děti bavila a byly moc hrdé na své obrázky vystavené na chodbě školy.

13. Kresba maminky nebo tatínka pomocí uhlu

Obr. č. 96, 97

Poprvé se děti na výtvarném kroužku seznámily s uhlem právě při kreslení těchto portrétů.

Postup: Děti si na karton přilepily čtvrtku formátu A3, tužkou a pravítkem naznačily šířku rámečku obrázku, což činilo asi 5 cm. Děti se na práci s uhlem těšily, ale

hned zpočátku zjistily, že uhlí je velmi křehké a láme se. Barva uhlí je tmavá (černá a tmavě hnědá) a některé děti nechtěly nakreslit mamince černé vlasy, protože maminka je má červené, nebo oči, protože je má modré a děti zpočátku nechtěly kreslit jen tmavým uhlím. Chtěly maminku barevnou tak, jak ji znají. Po dokreslení portrétů děti vytvořily rámeček obrazu pomocí krepového papíru. Děti si samy zvolily, jaký vzor rámečku vytvoří. Děti vybíraly kombinace barev krepových papírů, které si trhaly na malinké kousky a lepily je jako rámeček.

Hodnocení práce: Kresba uhlím byla pro děti novou činností. Získaly tak nové zkušenosti s novými postupy a materiály. Děti samy viděly, jak krásně vynikl černobílý portrét díky barevnému rámečku. I zde se opět projevila kreativita a fantazie dětí.

14. Kresba živé přírody uhlím

Obr. č. 98, 99

Když nám v květnu přálo krásné počasí, šli jsme s dětmi z výtvarného kroužku kreslit ven na školní hřiště. Na kreslení jsme potřebovali papíry formátu A4, podložku na kreslení, uhly nebo tužky. Než jsme se dali do kreslení, věnovali jsme několik minut bedlivému pozorování přírody (objektu), různým tvarům předmětů a jejich stínům. Nabádám děti k tomu, aby si více všímaly svého okolí, věcí kolem sebe.

Umělý uhlí se vyrábí lisováním rozetřeného černého uhlí a rostlinného lepidla, uhlí přírodní se získává pálením větví lípového dřeva. Je méně křehké než uhlí umělé. Uhly zanechávají podle přítlaku ruky citlivou širší nebo tenkou stopu. Záleží na vedení a držení uhlí. Uhly dovolují snadnou opravu, kresba se dá z papíru snadno

odstranit sprášením hadříkem, plasticou gumou. Kreslíme vždy na hrubší straně papíru, na hladké se prášek stěží udrží. Kresby vždy fixujeme. (Hejný, 1990, str.15)

15. Kresba barevnými křídami na silnici (prostorová tvorba)

Obr. č. 100, 101

S družinovou třídou prvňáků jsme koncem školního roku byli kreslit barevnými křídami na školním hřišti obrázky zvířat. Děti kreslily zvířata téměř ve skutečné velikosti. Cílem této prostorové tvorby bylo využití místa kolem sebe. Při zakončení této činnosti jsme spolu s dětmi obešli všechny nakreslené obrázky a hlasovali pro nejhezčí obrázek, který byl odměněn malou sladkostí.

16. Škrabaná technika (voskové pastely a tuš)

Obr. č. 102, 103

Voskové pastely jsou ve tvaru válcových roubíků a mastné. Kreslíme s nimi linie nebo vyplňujeme plochy i v kombinaci s vodovými barvami. Na voskové pastely je třeba vytvořit velký přítlak. Právě při škrabané technice je potřeba přitlačit na voskové barvy, z kterých tvoříme podklad obrázku. Doporučuji dětem, aby si vybíraly světlé pastelové barvy, aby pod černou tuší vynikly. Těmito světlými barvami děti kreslí silnou

vrstvou různě velké skvrny, které poté přetřou tuší, v které je kapka mycího prostředku (např. Jaru), aby tuš netvořila na voskovkách mastná kola. Po zaschnutí děti škrábou do tuše špejlí nebo obráceným štětcem. Motiv si děti vybraly podle sebe a své fantazie. Pod tmavým podkladem se vyklubaly pěkné obrázky.

17. Džbánky (kresba zmizíkem na modrý inkoust)

Obr. č. 104

Tyto výrobky kreslily děti v družinové třídě prvňáků. Na čtvrtku formátu A4 si děti obkreslily podle šablony tvar džbánu. Pak plochu džbánu natřely pomocí silného štětce modrým inkoustem. Po zaschnutí inkoustu děti kreslily zmizíkem různé ornamenty na své džbánky. Tímto způsobem jsme s dětmi vyráběli i sněhové vločky, které tvořily pěknou dekoraci na chodbě školy.

18. Kresba na sádrové odlitky

Obr. č. 105

S dětmi jsme vyrobili sádrová zvířátka, která si pomalovaly temperami. Tekutou sádrou jsme nalili do plastových forem. Do vrchních částí formiček, do ještě tekuté sádry, jsme vkládali ohnutý drátek na zavěšení výrobku. Po zaschnutí si děti zvířátka vyklopily a pokreslily barvami. Tyto výrobky byly zpestřením výtvarných činností

5.6 Výrobky z keramiky

Hlína je materiál, který lze použít k vytváření nekonečné škály výrobků k dennímu použití, nebo k výrobě dekorativních předmětů. Hlína je jedinečný prostředek k sebevyjádření. Lze z ní ručně, s pomocí jen několika nástrojů anebo úplně bez nich, vytvořit krásné předměty, které se pomocí žáru promění téměř v kámen. S dětmi na keramickém kroužku zhotovujeme výrobky technikou modelování. Modelování z hroudy obnáší vymačkávání tvarů z měkké hlíny, stáčení válečků nebo stavění z hliněných plátů. Při vymačkávání hlíny musí mít děti jasnou představu, co chtějí a budou vytvářet, protože hlína při tomto způsobu práce rychle vysychá. Čím déle se pracuje s jedním kusem, tím více okraj vyschne a pak praská. Děti zpočátku práci s hlínou přirovnávaly práci s modelínou, ale brzy samy poznaly vlastnosti tohoto materiálu. Výrobky děti zpracovávají na bavlněném plátně. Při dokončování hliněných výrobků by děti neměly navlhčovat hlínu ani pracovat s mokřýma rukama, protože vyniknou modelační nedostatky.

5.6.1 Sluníčka

Obr. č. 106, 107

Naše první výrobky jsme vyřezávali z plátu hlíny, který děti vyválely válečkem. Motiv sluníčka je velmi oblíbený a vděčný i jako dárek. Děti si nejprve sluníčko na plát předkreslily špejlí a tvar poté vyřízly pomocí špachtle. Obličejovou část sluníčka vytvořily dřevěnými nástroji, případně pak přilepily pusy a oči. Před vypálením se nechaly výrobky pozvolna sušit. Po vypálení děti sluníčka glazovaly.

5.6.2 Domečky

Obr. č. 108, 109

Podobným způsobem jako sluníčka vyráběly děti i domečky. Nejdříve na plát hlíny pomocí špejle naznačily tvar domečku, pak jej špachtlí vyřezaly a strany uhladily. Na střechu děti lepily tašky, které modelovaly z malých kuliček. Kuličky přimáčkly a pomocí šlikru nalepily na střechu. Dřevěnými nástroji naznačily okna a dveře. Po zaschnutí a vypálení výrobku děti domečky glazovaly.

5.6.3 Sovy

Obr. č. 110, 111

Tentokrát děti pracovaly s hrudkou hlíny, kterou modelovaly v dlaních. Prvním krokem modelování byl tvar kuličky. Tuto kuličku položenou v jedné dlaní, postupně vymačkávaly prsty druhé ruky tak, že postupně zvětšovaly a rozšiřovaly prohlubeň. Vznikal tvar připomínající misku, kterou otáčely a na povrchu uhladily prsty nebo dřevěnou špachtlí. Občas si navlhčily ruce, aby hlína na okrajích nepopraskala. Tvar misky, obrácený dnem nahoru, tvoří základ těla sovy. Předem bychom měli mít

představu, jak bude sova vysoká a široká, jestli bude rozložitá nebo spíše kulatá. Základní tvar kužele děti upravily a vytvarovaly tak hlavičku, na níž špejlí naznačily oči. Podobu sovy dotvářely hlavně nálepy, které děti musely zvlášť vymodelovat. Pak je na předem zdrsňená místa přilepit a prsty uhladit. Sově děti nalepily zobák a křídla. Hotové sovy jsme přikryli igelitem a nechali zvolna sušit. Po prvním výpalu se sovy zdobily pomocí barevných glazur.

5.6.4 Zvíře jako stojánek na tužky

Obr. č. 112, 113

Základ této práce byl podobný jako u sovy, pouze na vrchní části zvířete vyřízneme několik kulatých otvorů, do nichž se pak zasouvají tužky nebo pastelky. Vznikly tak stojánky v podobě psa, kočky, myšky nebo zajíce. Obličejové části, uši a ocasy děti přilepovaly stejným způsobem jako u sovy.

5.6.5 Misky

Obr. č. 114, 115, 116

Výroba misek byla pro většinu dětí novou činností. Nejdříve si každé dítě samo pomocí rybářského vlasce uřízlo kus hlíny, kterou začalo opracovávat. Z jedné poloviny

hlíny děti válečkem válely dno misky tak, aby tloušťka hlíny byla asi 0,5cm. Pak děti válely válečky pro boční část misky. Při lepení každého válečku děti kontrolují tvar. Při spojování válečků roztíraly hlínu od horního válečku na spodní, aby zakryly spojovací části. Některé děti nechaly válečky z vnější části viditelné, vytvořily držadla na misky i s výzdobou květin nebo zvířat. Vznikly pěkné originální misky. Opět zde vynikla dětská fantazie a kreativita.

5.6.6 Anděl, Mikuláš, čert

Obr. č. 117, 118

Děti pracovaly s hroudou hlíny, kterou otáčením v dlani tvarovaly a vymačkávaly palcem druhé ruky do požadovaného tvaru. Šlikrem přilepily vytvarovaná křídla, ruce a hvězdu andělovi, čertovi rohy a ocas. Všechny připevněné části těla musely prsty dohladit, aby dostatečně držely. Po přezahu děti své bytosti glazovaly.

Výrazovým prostředkem keramiky je její barevnost. Režná keramika využívá přírodních tónů vypálené keramiky, které se pohybují od světle šedé a okrové po různé tóny hnědí. Je matná a její klidné plochy dovolují vyniknout plastickým kvalitám střepu. Barevnost střepu může žák ovlivnit kombinováním přírodních tónů hlíny nebo užitím matných engob. Glazování někdy pracuje se zúženou barevnou škálou nebo kombinuje engoby s bílou glazurou, jindy využívá širokou barevnou paletu. Před vypálením i po vypálení se barvy glazur velice liší. Proto glazování přináší určité metodické obtíže. Při glazování je lépe očekávat skromnější výsledky a ponechat aktivitu na dítěti, než ho vést nebo glazovat místo něho. Výsledek by byl možná efektivnější, ale místo výmluvné

dětské keramiky se spontánním výtvarným rukopisem bychom se setkali jen s neosobně působícím předmětem. (Věra Roeselová 1996; str. 162)

Cílem keramického kroužku je, aby děti prožívaly potěšení z vytváření něčeho nového, rozvíjely svou představivost, estetické cítění. Učí se hnětení, tvarování, zdobení hlíny a glazování svých výrobků, seznamují se s technologickou stránkou zpracování hlíny (výpal, přezah, střep, glazura, výpal)

Obr. č. 119

Obr. č. 120

Obr. č. 121

6 Návštěvy výtvarných výstav

Obr. č. 122, 123, 124

Jako dobrá inspirace slouží návštěvy muzeí a výstav, kde si děti mohou prohlédnout historické a současné výrobky z keramiky.

Měli jsme možnost s dětmi z výtvarného kroužku navštívit výstavu prací výtvarného oddělení Základní umělecké školy Čelákovice. Nejvíce se dětem líbily výrobky z keramiky. Z výstavy jsme odcházeli všichni nadšení. Slyšela jsem i nápad dětí, že bychom si mohli uspořádat příští rok také výstavu našeho kroužku. Návštěvy výtvarných akcí nebo výstav je pro děti velmi přínosné a inspirativní.

7 Závěr

Psaní této bakalářské práce mi pomohlo získat jiný pohled na některé výtvarné činnosti. Z prostudované literatury jsem získala cenné poznatky a náměty. Pro děti by mělo být přínosem hlavně to, že se na mých kroužcích a v mých hodinách něco nového naučí. Díky této práci jsem si já sama osvojila některé výtvarné techniky. Takto získané informace i praktické poznatky jsou pro mne přínosem a budu se snažit dále rozpracovávat a i nadále zpracovávat některá témata, která jsem v této práci použila.

Výtvarné činnosti umožňují seberealizaci dítěte, stávají se důležité pro rozvíjení a rehabilitaci psychických a sociálních dispozic žáků. Dětský výtvarný projev vypovídá o našem světě a hlavně o tom, jak se v tomto světě cítí. Děti svými výtvary vyjadřují pocity, které nám dospělým jinak neumí sdělit. Pedagogové a vychovatelé nejsou psychology, to by bylo nad rámec jejich možností, ale přesto si myslím, že by základy diagnostiky měli znát. Díky těmto poznatkům mohou odhalit z dětských výtvarných projevů starosti nebo problémy, které děti sužují a případně se pak pokusit dítěti v jeho trápení pomoci.

Jsem autorkou všech fotografií, které jsou použity v mé bakalářské práci.

Použitá literatura:

BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. 1. vyd. Praha: portál, 1995, s. 86. ISBN 80-7178-035-9

CIKÁNOVÁ, K. *Malujte si s námi*. Praha: Aventinum, 1996. 125s. ISBN 80- 85277-84- 0.

DAVIDO, R. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha: Portál, 2001. 205 s. ISBN 80-7178-449-4.

ELLIS, M.; *Keramika pro děti: základy práce s hlinou výtvarné návrhy*. 1.vyd. Praha: BB art, 2005. 144 s.,2005, ISBN: 80-7341-410-4

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: Příručka pro učitele*. Vyd.1. Praha: Portál, 1997. 384 s. ISBN 80-7178-063-4.

HAZUKOVÁ, H.; ŠAMŠULA, P. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2005. 129 s. ISBN 80-7290-237-7.

HEJNÝ, J. *Kresba, malba, grafika*. Olomouc: UP-PDF, 1996. 151 s. ISBN 80-7067-492-x.

Jan Slavík; *Didaktika výtvarné výchovy 3; Základy vědeckovýzkumné práce ve výtvarné výchově I*; Universita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta; Praha 1990; ISBN 80-7066-2689

KÝROVÁ A.; *Keramika pro malé a větší umělce*. 1.vyd. Praha: Computer Press, 2003; ISBN 80 7226-945-3.

MATTISON, A.; *Jak se dělá keramika; nástroj průvodce nástroji, materiály a technikami pro hrnčíře a keramiky*. 1.vyd. Praha: Slovart, 2004. 224 s. ISBN 80-7209-599-4

MEGLIN, D., MEGLIN, N.; *Kreslení jako cesta k sebevyjádření*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 223 s. ISBN 80-7178-446-X

ROESELOVÁ, V.; *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. 1. vyd. Praha: Sarah, 1997. ISBN 80-902267-2-8.

ROESELLOVÁ, V.; *Techniky ve výtvarné výchově*. 1. vyd. Praha: Sarah, 1996. ISBN 80-902267-1-10.

ŠAMŠULA, P. *Obrazárna v hlavě*; Výtvarná čítanka pro 2. - 5. Ročník základní školy. Praha: Práce, 1996, 95 s. ISBN 80-208-0380-7

ŠICKOVÁ-FABRICI, J.; *Základy arteterapie*. Vyd. 2. – Praha: Portál, 2008. -176 s. ISBN 978-80-7367-408-3.

Obrazová příloha:

Obr. č. 1, 2; Téma: Kreslení podzimních motivů temperami. Autoři: děti první třídy.

Obr. č. 3; Téma: Kočky, kresba temperami. Autor: žák první třídy.

Obr. č. 4; Téma: Ptáčci - keramika. Autor: žák druhé třídy, kroužek keramiky.

Obr. č. 5, 6; Téma: Obrázky z pet víček. Autoři: žáci družinové třídy.

Obr. č. 7, 8, 9; Téma: Pohádkové bytosti. Autoři: žáci kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 10, 11; Téma: Kočky ze skleněných lahví. Autoři: žáci kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 12, 13; Téma: Anděl, Mikuláš, čert. Autoři: družinová třída třetích ročníků.

Obr. č. 14; Téma: Ubrousková technika na láhvi a kamínkách. Autoři: děti z družinové třídy.

Obr. č. 15, 16; Téma: Panenky a jejich svět. Autoři: žáci kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 17, 18; Téma: Panenky a jejich svět. Autoři: družinová třída třetích ročníků.

Obr. č. 19, 20; Téma: Hlava mého kamaráda. Autoři: družinová třída prvního ročníku.

Obr. č. 21, 22; Téma: Navlékání korálků, výroba šperků. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 23, 24; Téma: Výroba košíčků z barevného lýka. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 25, 26; Téma: Práce s modelínou. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 27, 28, 29; Téma: Čarodějnice. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 30, 31; Téma: Draci. Autoři: družinová třída prvního ročníku.

Obr. č. 32, 33; Téma: Sovy. Autoři: družinová třída prvního ročníku.

Obr. č. 34; Téma: Velikonoční vejce (skupinová práce). Autoři: družinová třída prvního ročníku.

Obr. č. 35, 36; Téma: Mikuláš, čert, Anděl. Autoři: děti z výtvarného kroužku.

Obr. č. 37, 38; Téma: Zvířátka z květináčů. Autoři: děti z výtvarného kroužku.

Obr. č. 39, 40; Téma: Práce s přírodním materiálem (listy). Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 41, 42; Téma: Herbáře. Autoři: žáci druhé třídy.

Obr. č. 43, 44; Téma: šnečí ulity. Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 45; Téma: Vánoční dekorace z pyramidy se sušeným ovocem a kořením. Autoři: děti z třetích tříd.a

Obr. č. 46, 47; Téma: Zdobení dřevěných rámečků na fotografie. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 48, 49; Téma: Tukani. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 50, 51; Téma: Motýli. Autoři: družinová třída prvního ročníku.

Obr. č. 52; Téma: Domy, města. Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 53; Téma: Větrníky, květiny. Autoři: družinová třída třetích ročníků.

Obr. č. 54, 55; Téma: Mikuláš. Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 56; 57; Téma: Sněhuláci. Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 58, 59; Téma: Hlava zvířete. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 60 – 64; Téma: Plyšové srdíčko, hlava kočky, plyšové zvířátko. Autoři: družinová třída třetích ročníků.

Obr. č. 65, 66; Téma: Obrázky domečků, zimní krajiny. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 67, 68; Téma: Obrázky na volné téma, použití různých materiálů. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 69; Kreslení temperami, volné téma. Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 70; Téma: Lodě, kresba temperami. Autor: žákyně první třídy.

Obr. č. 71, 72; Téma: Můj dům, kresba arylovými barvami. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 73, 74; Téma: Domečky v zimě. Autoři: družinová třída druhých ročníků.

Obr. č. 75 – 77; Téma: Barevní ptáčci, ježci, kočky. Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 78; Téma: Lodě. Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 79; Zátíší sestavené z barevné zeleniny.

Obr. č. 80; Téma: Ovoce a zelenina. Autoři: družinová třída druhých ročníků.

Obr. č. 81, 82; Téma: Indiáni. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 83, 84; Téma: Stromy. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 85, 86; Téma: Rozkvetlá louka, květiny. Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 87, 88; Téma: Sluníčka. Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 89, 90; Téma: Sloni. Autoři: děti kroužku výtvarných činností

Obr. č. 91 – 93; Téma: Pohled z okna. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 94, 95; Téma: Prázdninový obrázek. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 96, 97; Téma: Kresba maminky nebo tatínka uhlem. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 98, 99; Téma: Kresba živé přírody uhlem. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 100, 101; Téma: Kresba barevnými křídami na silnici. Autoři: družinová třída druhých ročníků.

Obr. č. 102, 103; Téma: Škrábaná technika (voskové pastely, tuš). Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 104; Téma: Džbánky (kresba zmizíkem na modrý inkoust). Autoři: družinová třída prvních ročníků.

Obr. č. 105; Téma: Kresba na sádrové odlitky. Autoři: děti kroužku výtvarných činností.

Obr. č. 106, 107; Téma: Sluníčka. Autoři: děti kroužku keramiky z druhých a třetích ročníků.

Obr. č. 108, 109; Téma: Domečky. Autoři: děti kroužku keramiky.

Obr. č. 110, 111; Téma: Sovy. Autoři: děti kroužku keramiky.

Obr. č. 112, 113; Téma: Zvíře jako stojánek na tužky. Autoři: děti kroužku keramiky.

Obr. č. 114 – 116; Téma: Misky. Autoři: děti kroužku keramiky.

Obr. č. 117, 118; Téma: Anděl, Mikuláš, čert. Autoři: děti kroužku keramiky.

Obr. č. 119; Téma: Ptáčci. Autoři: děti kroužku keramiky.

Obr. č. 120; Téma: Domečky. Autoři: děti kroužku keramiky.

Obr. č. 121; Téma: Obličej. Autoři: děti kroužku keramiky.

Obr. č. 122 – 124; Návštěvy výtvarných výstav s dětmi z kroužku výtvarných činností.